

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

НАСТАСЯК ІРИНА ЮРІЙВНА

УДК 340.116/.12.05(477+100)"20"(043.5)

**ТИПОЛОГІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СВІТУ:
ОСНОВНІ ЮРИДИЧНІ КРИТЕРІЇ**

12.00.01 — теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів — 2026

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та філософії права Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГУСАРЄВ Станіслав Дмитрович,
Національна академія внутрішніх справ,
провідний науковий співробітник відділення організації
наукової роботи здобувачів вищої освіти відділу
організації наукової діяльності;

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
Заслужений юрист України
ПАРХОМЕНКО Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України,
завідувач відділу теорії держави і права;

доктор юридичних наук, професор
УДОВИКА Лариса Григорівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри цивільного права.

Захист відбудеться 10 липня 2026 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.05 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Реферат розісланий 5 червня 2026 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. Б. Гришук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Початок ХХІ століття ознаменувався трансформацією світового правопорядку під впливом глобалізаційних викликів. І хоча ще певний час зберігалася його центрична модель (євроцентризм, америкоцентризм), забезпечувана універсальними й регіональними міжнародними організаціями, однак спостерігалися істотні зміни, зумовлені геополітичними процесами.

Для центричного правопорядку, зокрема національних і міждержавних правових систем, визначальними були усталені правила функціонування, розвитку та взаємодії, сформовані і впроваджувані через міжнародні правові стандарти. Серед таких стандартів ключове місце посідали система природно-правових цінностей (прав і свобод людини) та модель демократичного розвитку суспільства. З погляду гуманітарних і демократичних цінностей відбувався еволюційний розвиток значної частини людства, оскільки дедалі більше правових систем ставали його прихильниками; національні правові системи зближувалися завдяки міждержавним правовим системам; відбувалася правова уніфікація. У цей період дослідження національних правових систем здійснювалися через їх характеристику в межах певних груп (правових сімей, за визначенням Р. Давіда), що формувалися переважно шляхом класифікації та аналізувалися завдяки порівняльно-правовому методу — через виявлення подібних і відмінних ознак. Тоді ж до наукового обігу було введено поняття «міждержавна правова система» (Л. Луць), виникла потреба у з'ясуванні взаємодії національних правових систем у межах міждержавних правових систем (універсальної та регіональних).

На початку другого десятиліття ХХІ століття глобалізаційні зміни посилювалися під впливом пандемії, воєнної агресії Російської Федерації проти України та інших негативних чинників. Ці процеси істотно вплинули на геополітику, поступово трансформуючи цілісну центричну модель світового правопорядку з чіткими правилами співжиття на фрагментарну, в межах якої перевагу віддають не правовим, а іншим соціальним засобам. З огляду на це, застосування традиційних способів пізнання правової дійсності не завжди забезпечує достовірні наукові результати.

Зазначені обставини актуалізували необхідність дослідження сучасних правових систем під новим кутом зору, виявлення потенційних можливостей пізнавальної методології, необхідної для їх ґрунтовного аналізу, а також створення нових моделей пізнання, спрямованих на отримання об'єктивних наукових результатів. Ідеться, зокрема, про: уточнення можливостей теорії типологізації та визначення її переваг порівняно з класифікацією правових систем; з'ясування потенціалу такої пізнавальної моделі (юридичної конструкції), як «правова система», а також особливостей її інституційної, функційної і нормативної частин для формування юридичних критеріїв типологізації сучасних правових систем із використанням пізнавальної моделі «тип правової системи»; виокремлення типів сучасних національних правових систем (континентального, загального, змішаного — з відповідними підтипами і групами), а також міждержавних правових

систем (універсальної та регіональних — з їх підтипами). Постає потреба у створенні пізнавальних моделей (юридичних конструкцій), які б уможливили аналіз світового правопорядку як цілісного об'єкта, попри його сучасну фрагментарність, — «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи». Це дало змогу проаналізувати близько 130 сучасних правових систем, ідентифікувати їх з відповідним типом чи підтипом, з'ясувати реальний стан їхнього функціонування, окреслити перспективи розвитку та запропонувати для низки з них способи і засоби розв'язання виявлених проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах таких науково-дослідних тем кафедри теорії та філософії права Львівського національного університету імені Івана Франка: «Актуальні питання правотворення та правозастосування в Україні» (номер державної реєстрації 0112U003525); «Техніка та технологія юридичної практики» (номер державної реєстрації 0115U003954); «Юридичні засоби забезпечення прав людини в Україні: стан та основні напрями удосконалення» (номер державної реєстрації 0118U000622); «Правові засоби забезпечення прав людини в Україні: техніко-технологічні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U110293); «Міжнародні та національні правові засоби забезпечення прав людини в Україні: теоретико-прикладні аспекти» (номер державної реєстрації 0124U002271).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є типологізація сучасних національних і міждержавних правових систем, їх ідентифікація та індикація на основі пізнавальних моделей (юридичних конструкцій) «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи».

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

- уточнити пізнавальні можливості відповідних положень теорії типологізації для виокремлення основних типів сучасних правових систем; виявити співвідношення поняття типологізації із суміжними поняттями; з'ясувати переваги типологізації над класифікацією в контексті дослідження сучасних правових систем світу;

- обґрунтувати пізнавальний потенціал теорії правової системи з огляду на глобалізаційні виклики;

- з'ясувати пізнавальні можливості структурних частин правової системи (інституційної, функційної та нормативної) для формування юридичних критеріїв типологізації сучасних правових систем світу; встановити їхню теоретичну і практичну значущість;

- створити пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «ідентифікаційний код правової системи»; сформулювати визначення поняття ідентифікаційного коду правової системи та виявити основні його ознаки; виокремити основні типи сучасних правових систем світу;

- створити пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «індикатор функціонування і розвитку правової системи»; сформулювати визначення поняття індикатора функціонування і розвитку правової системи; виокремити його типові

показники, показники допустимих відхилень, показники регресивного і прогресивного стану; здійснити класифікацію індикаторів та виокремити: індикатор функціонування і розвитку національних правових систем, індикатор функціонування і розвитку міждержавних правових систем, індикатор взаємодії національних і міждержавних правових систем;

- встановити показники індикаторів функціонування і розвитку національних та міждержавних правових систем, а також індикатора взаємодії національних і міждержавних правових систем;

- запропонувати та застосувати методику дослідження сучасних національних і міждержавних правових систем, їх типологізації, ідентифікації та індикації;

- здійснити ідентифікацію правових систем континентального типу та їх індикацію, а також виявити основні проблеми їхнього функціонування і розвитку;

- здійснити ідентифікацію правової системи України з континентальним типом, провести її індикацію та запропонувати способи і засоби розв’язання проблем функціонування та розвитку;

- здійснити ідентифікацію правових систем загального типу, провести їх індикацію та виявити основні проблеми їхнього функціонування і розвитку;

- здійснити ідентифікацію правових систем змішаного типу, провести їх індикацію та виявити основні проблеми їхнього функціонування і розвитку;

- здійснити ідентифікацію міждержавних правових систем, провести їх індикацію, запропонувати способи і засоби розв’язання основних проблем їхнього функціонування та розвитку;

- обґрунтувати характер національних та міждержавних правових систем.

Об’єктом дослідження є сучасні національні і міждержавні правові системи.

Предмет дослідження — типологізація та ідентифікація сучасних національних і міждержавних правових систем завдяки юридичним критеріям, індикація їхніх основних типів (підтипів і груп) для з’ясування реального стану їх функціонування та перспектив розвитку.

Методи дослідження. В основу дисертаційного дослідження покладено концептуальний підхід, який зумовив стратегію дослідження і розуміння національних та міждержавних правових систем як явищ правової дійсності, аналізованих у межах загальнотеоретичної моделі «правова система».

Прийоми логіки (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, аналогія, моделювання) супроводжували весь процес дослідження.

Для формування пізнавальних моделей (юридичних конструкцій) «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи» використано прийоми й засоби системної методології, зокрема: структурні частини правової системи та їх змістову характеристику; зв’язки між елементами (суб’єктами права), а також поняття «система», що дає цілісне уявлення про об’єкт. Окрім того, застосовано прийоми формування внутрішньої організації діяльності (об’єкт, суб’єкт, дія, результат) та засоби діяльнісного аналізу.

Використано прийоми й засоби загальнотеоретичного аналізу: абстрагування, формалізацію; ідеалізацію; сходження від конкретного до абстрактного (під час

формулювання визначення понять на підставі виявлення ознак); сходження від абстрактного до конкретного (під час застосування в процесі дослідження зазначених юридичних конструкцій).

Для формування юридичних конструкцій «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи» застосовано прийоми техніко-юридичної методології, зокрема розташування відповідних елементів у межах юридичної конструкції, встановлення їх системного й нормативного зв'язку.

Зважаючи на недостатність наукової розробки вибраної проблематики в контексті сучасних глобалізаційних змін, а також на необхідність забезпечення об'єктивності результатів, важливу роль у написанні дисертації відіграла соціологічна методологія, зокрема метод аналізу документів.

Виявлення подібних ознак, необхідних для формування конкретних ідентифікаційних кодів, уможливила порівняльно-правова методологія, як і виявлення відмінних ознак, що дозволило підтвердити/спростувати положення про належність конкретних правових систем до відповідного типу.

У процесі дослідження використано також інші методи, прийоми й засоби, зокрема понятійний апарат загальної теорії права і держави, конституційного, міжнародного, адміністративного права та інших галузевих юридичних наук.

Нормативна й емпірична база цього дослідження містить: конституції, закони та інші джерела права близько 130 правових систем, що були об'єктом дослідження; інші юридичні акти (правозастосовні та правотлумачні); матеріали публікацій у медіа тощо з погляду юридичних конструкцій «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи». У дисертації також використано наукові джерела, присвячені типологізації (класифікації) правових систем світу; теорії правової системи (її поняттю, структурній організації); порівняльно-правовим дослідженням конкретних національних і міждержавних правових систем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в українській правовій науці ця дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому обґрунтовано основні концептуальні положення типологізації національних і міждержавних правових систем на основі юридичних критеріїв, а також їх ідентифікації та індиакції функціонування і розвитку в умовах глобалізаційних змін.

Уперше:

- створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «ідентифікаційний код правової системи». На основі виявлених ознак визначено поняття ідентифікаційного коду правової системи як сукупності найсуттєвіших ознак інституційної, функційної та нормативної частин правової системи;

- створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «індикатор функціонування і розвитку правової системи»; сформульовано визначення поняття індикатора функціонування і розвитку правової системи як системи показників реального стану функціонування та перспектив розвитку правової системи. До типових показників віднесено: принципи функціонування правової системи, коло

суб'єктів і їхні повноваження, основні види юридичної діяльності, юридичні акти як результати цієї діяльності та мету правової системи — правопорядок. Виокремлено показники допустимих відхилень та показники прогресивного і регресивного стану. У межах видової характеристики виділено індикатори функціонування і розвитку національних і міждержавних правових систем та індикатор їх взаємодії (дає змогу з'ясувати стан функціонування і розвитку національної та міждержавної правових систем у спільному правовому просторі);

- встановлено типові показники, показники допустимих відхилень, показники прогресивного й регресивного стану індикаторів функціонування і розвитку національних та міждержавних правових систем, а також типові показники індикатора взаємодії національних і міждержавних правових систем, показники допустимих відхилень такої взаємодії, показники прогресивного і регресивного стану;

- запропоновано та застосовано методику дослідження сучасних національних і міждержавних правових систем, їх типологізації, ідентифікації й індикації з метою виявлення основних закономірностей правової поліваріантності в умовах геополітичних змін, формування правових засобів взаємодії та способів розв'язання виявлених проблем;

- встановлено типові показники, показники допустимих відхилень та показники прогресивного і регресивного стану трьох груп правових систем, виокремлених у межах континентального типу: 1) правові системи зі сталими показниками й ефективним використанням правової форми; 2) правові системи зі сталими показниками з кінця XX століття, забезпеченням стабільності функціонування і розвитку завдяки правовій формі та тенденцією наближення до першої групи; 3) правові системи (виокремлені в контексті новітніх геополітичних подій) із суттєво деформованими типовими показниками; для них характерні тенденції до втрати правової форми, що може свідчити про переродження правової системи в іншу форму — псевдоправову;

- правову систему України ідентифіковано з континентальним типом; зафіксовано її близькість до другої групи правових систем цього типу. Встановлено, що типові показники загалом відповідають юридичній конструкції (пізнавальній моделі). Водночас виявлено проблеми функціонування і розвитку правової системи України та запропоновано способи і засоби їх розв'язання, зокрема: створення національної концепції розвитку Української держави і правової системи з визначенням її стратегічних перспектив; формування апарату держави відповідно до основної мети її розвитку та з урахуванням геополітичних змін; створення системи правових цінностей і формування правової системи України відповідно до них;

- встановлено типові показники, показники допустимих відхилень і показники прогресивного й регресивного стану у правових системах загального типу (англійського й американського права);

- встановлено типові показники, показники допустимих відхилень та показники прогресивного й регресивного стану у виокремлених підтипах змішаного типу правових систем (дуалістичному, релігійному, традиційному і звичаєвому);

– виокремлено два підтипи міждержавних правових систем — універсальний та регіональний; встановлено, що типові показники правової системи Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) загалом відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції), простежено показники допустимих відхилень, показників прогресивного стану практично не виявлено, водночас зафіксовано низку показників регресивного стану;

– у межах регіонального підтипу міждержавних правових систем проаналізовано європейський, американський, азійський, арабський та африканський різновиди; у деяких із них не зафіксовано навіть типових показників, водночас простежено тенденції до прогресивного чи регресивного стану розвитку;

– визначено стан взаємодії національних і міждержавних правових систем; зафіксовано істотне зближення національних правових систем у межах міждержавних правових систем, уподібнення їхньої структурної організації, а також тенденції до правової уніфікації та впровадження в національні правові системи основних правових стандартів регіональних міждержавних правових систем;

– обґрунтовано природний характер національних правових систем та штучний характер міждержавних правових систем;

– виявлено, що міждержавні правові системи потребують трансформації з огляду на геополітичні зміни; обґрунтовано, з урахуванням системної методології, потребу при створенні нових міждержавних правових систем фіксувати їхні часові параметри та чіткі завдання на відповідний період функціонування, оскільки будь-яка система створюється для виконання визначених завдань і має припинити діяльність або трансформуватися після їх досягнення чи зі спливом встановленого часу.

Удосконалено:

– низку положень теорії типологізації з огляду на процеси глобалізації та зміни у світовому правопорядку;

– наукові підходи щодо співвідношення поняття «типологізація» із суміжними поняттями (класифікацією, систематизацією, моделюванням);

– положення щодо переваг типологізації над класифікацією, зважаючи на обмежений пізнавальний потенціал останньої в дослідженні сучасних правових систем світу;

– понятійний апарат у межах досліджуваної проблематики.

Набули подальшого розвитку:

– пізнавальний потенціал положень теорії правової системи в контексті глобалізаційних викликів;

– пізнавальні можливості структурних частин (інституційної, функційної і нормативної) правової системи для формування юридичних критеріїв типологізації;

– пізнавальна і практична значущість юридичних критеріїв типологізації для структурування світового правопорядку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

а) у правотворчості — для уповноважених суб'єктів під час розроблення й удосконалення системи джерел права, приведення її у відповідність до міжнарод-

них стандартів (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність підкомітету з питань вищої освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій № 4289/10-2026/98872 від 30.04.2026);

б) у науково-дослідницькій діяльності — для подальших теоретичних досліджень типологізації сучасних правових систем світу, а також для прикладних досліджень національних і міждержавних правових систем (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ № 12 від 24.04.2026; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в дослідницьку діяльність Української асоціації міжнародного права № 13-26 від 27.04.2026);

в) в освітньому процесі — для викладання навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Правові системи сучасності», «Юридична компаративістика», «Філософсько-правові та теоретико-історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні», а також під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ № 35 від 24.04.2026).

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею. Наукову новизну, висновки та пропозиції сформульовано авторкою самостійно й обґрунтовано на підставі особистих досліджень. Із наукових праць, написаних у співавторстві, використано тільки ті ідеї, які є результатом особистого наукового пошуку й осмислення предмета дослідження, про що зазначено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та філософії права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у 2025–2026 роках. Їх представлено на міжнародних і всеукраїнських конференціях, круглих столах: «Порівняльне правознавство: загальнотеоретичні та галузеві аспекти» (Львів, 22 травня 2009 р.); «Порівняльне правознавство: філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти» (Львів, 28 травня 2010 р.); «Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування» (Львів, 10 грудня 2010 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (Луцьк, 4–5 червня 2010 р.); «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (Львів, 18 лютого 2011 р.); «Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування» (Львів, 9 грудня 2011 р.); «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (Львів, 17 лютого 2012 р.); «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (Львів, 25 квітня 2012 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (Луцьк, 7–8 червня 2013 р.); «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (Львів, 11 квітня 2013 р.); «Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні» (Львів, 6–7 лютого 2014 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (Дніпропетровськ, 5–6 вересня 2014 р.); «Актуальні

питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 12–13 вересня 2014 р.); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (Хмельницький, 17–18 жовтня 2014 р.); «Вплив сучасної юридичної науки на політичні й соціально-економічні процеси в Україні» (Одеса, 24 жовтня 2014 р.); «Reforme juridice în Moldova, Ucraina și Georgia în contextul proceselor de integrare europeană» (Chișinău, 7–8 noiembrie 2014 г.); «Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні» (Львів, 12–13 лютого 2015 р.); «Pravna znanost in praksa v tretjem tisočletju» (Košice, 27–28 február 2015 г.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 4–5 лютого 2016 р.); «Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування» (Львів, 24–25 листопада 2016 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 7–8 лютого 2017 р.); «Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів» (Київ, 2–3 листопада 2017 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 7–8 лютого 2018 р.); «Верховенство права та правова держава» (Ужгород, 14–15 вересня 2018 р.); «Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи» (Одеса, 21 вересня 2018 р.); «Scientific and pedagogic internship «Challenges of modernization of legal education in Ukraine and EU» (Sandomierz, 3–14 december 2018); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 7–8 лютого 2019 р.); «Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі» (Арад (Румунія), 26–29 січня 2019 р.); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.» (Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.); «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 14–15 червня 2019 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 7–8 лютого 2020 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 5–6 лютого 2021 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 3–4 лютого 2022 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 7–8 лютого 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 6–7 лютого 2025 р.); «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 13–15 червня 2025 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 6–7 лютого 2026 р.).

Публікації. Результати наукового дослідження висвітлено в 74 публікаціях, серед них: 1 одноосібна монографія; 18 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України; 5 — у виданнях, що індексовані в міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science; 6 — у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовано дисертацію; 44 — тези доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи зумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, які охоплюють дев'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 675 сторінок, із них основний текст викладено на 543 сторінках, список використаних джерел — 945 найменувань — на 85 сторінках. Додатки займають 20 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання дослідження; виокремлено об'єкт і предмет; розкрито методологічне підґрунтя дослідження; аргументовано положення наукової новизни одержаних результатів; висвітлено їх теоретичне і практичне значення; наведено відомості про особистий внесок здобувачки, апробацію результатів дослідження та публікації авторки, а також структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Методологічні засади типологізації сучасних правових систем світу» складається з чотирьох підрозділів, у яких висвітлено стан наукової дослідженості питань, охоплених предметом дослідження; методологічні засади роботи; питання типологізації як способу пізнання сучасних правових систем світу; співвідношення поняття «типологізація» із суміжними поняттями.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової дослідженості типологізації сучасних правових систем світу» здійснено аналіз основних наукових доробків українських і зарубіжних учених щодо типологізації правових систем, юридичних критеріїв типологізації, сучасних правових систем та їх порівняльно-правового аналізу.

Зазначено, що типологізація як спосіб пізнання у вітчизняній і зарубіжній юридичній науці майже не застосовувалася. Натомість питання структурування світового правового простору донедавна вирішувалися здебільшого за допомогою класифікації, яка, з огляду на обмежені пізнавальні можливості, не давала змоги отримати цілісне уявлення про досліджуваний об'єкт. Уперше пізнавальний потенціал типологізації для групування правових систем світу було застосовано в наукових розвідках Л. Луць. В українській юридичній літературі питанням правової системи суспільства присвячено дослідження О. Зінченко, Д. Лук'янова, Б. Малишева, Н. Оніщенко, П. Рабіновича, М. Хаустової, Л. Удовики. Класифікації національних правових систем та їх аналізу присвячено праці таких учених, як: Х. Бехруз, Р. Давід, М. Дамірлі, К.-Г. Еберт, А. Есмен, О. Зайчук, О. Кресін, П. Круз, Х. Кьотц, О. Лисенко, К. Осаке, О. Петришин, С. Погребняк, М. Савчин, К. Цвайгерт, Ю. Шемшученко, І. Яковюк та ін. Наголошено, що питання основних юридичних критеріїв типологізації сучасних правових систем світу, розвитку правових систем під впливом глобалізаційних чинників, їх ідентифікації та індикації функціонування і розвитку дотепер не були об'єктом спеціальних загальнотеоретичних монографічних досліджень.

Підрозділ 1.2 «Методологія дослідження типологізації сучасних правових систем світу» присвячено характеристиці основних підходів, методів і засобів, а також методиці дослідження. Типологізацію сучасних національних і міждержавних правових систем, їх ідентифікацію та індикацію здійснено на основі пізнавальних моделей (юридичних конструкцій) «ідентифікаційний код

правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи».

Підґрунтям дослідження став діалектичний підхід, що зумовив пізнавальну стратегію та розуміння національних і міждержавних правових систем як об'єктивних правових явищ, які розвиваються. Пізнавальні прийоми і засоби логіки супроводжували весь дослідницький процес.

У дисертації уточнено положення теорії типологізації, необхідні для дослідження сучасних правових систем; розмежовано поняття «типологізація» та суміжні з ним. Доведено, що типологізація є найзатребуванішим способом пізнання світового правопорядку як цілісного явища з виокремленням основних типів сучасних правових систем. Уточнені положення теорії правової системи та характеристика інституційної, функційної і нормативної частин правової системи дали змогу виокремити їхні найсуттєвіші ознаки, які покладено в основу юридичних критеріїв типологізації сучасних правових систем світу. Завдяки пізнавальним моделям «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи» проаналізовано близько 130 правових систем, з'ясовано реальний стан їхнього функціонування та окреслено перспективи розвитку основних типів або особливості конкретних правових систем.

У процесі дослідження використано прийоми і засоби системного аналізу (поняття «система», що дає цілісне уявлення про об'єкт; структуру і структурні частини правової системи; зв'язки між елементами системи); прийоми діяльнісного аналізу (формування внутрішньої організації діяльності: об'єкт, суб'єкт, дія, результат); техніко-юридичну методологію, зокрема прийом конструювання пізнавальних юридичних моделей; соціологічну методологію — передусім аналіз документів, який дав змогу дослідити значну кількість джерел права, правотворчих і правотлумачних актів, наукових праць.

Порівняльно-правова методологія дала змогу виявити спільні ознаки правових систем у межах відповідних типів, а також відмінні ознаки національних правових систем чи міждержавних правових систем або ж їхніх підтипів. Чіткий набір юридичних ознак уможливив забезпечення раціонального пізнання без порушення його меж та створення імітації наукового дослідження.

Запропонована методика (сукупність взаємопов'язаних стадій і правил найдоцільнішого використання наукових методів і засобів пізнання) дозволила належно виконати поставлені завдання, необхідні для досягнення мети дисертаційного дослідження, та отримати науково обґрунтовані результати.

У підрозділі 1.3 «*Типологізація як спосіб пізнання сучасних правових систем світу*» вдосконалено низку положень теорії типологізації, необхідних для виокремлення основних типів сучасних правових систем, ідентифікації з ними національних і міждержавних правових систем на основі юридичних критеріїв з метою формування науково обґрунтованих висновків. Уточнено поняття типологізації правових систем як способу їх пізнання й ідентифікації на підставі такої юридичної конструкції, як тип правових систем, та організації

отриманих знань у цілісну систему. Констатовано, що ідентифікація правових систем є одним із прийомів їх типологізації.

У підрозділі 1.4 «Співвідношення поняття “типологізація” із суміжними поняттями» виявлено співвідношення поняття «типологізація» з поняттями систематизації, класифікації, моделювання, які позначають самостійні способи пізнання правової дійсності та правових систем. Систематизація є способом упорядкування об’єктів, структурування компонентів у межах цілісних систем, зіставлення систем з іншими однорівневими системами. Класифікація — спосіб пізнання, який полягає в поділі явищ на підставі найсуттєвіших ознак й утворенні класифікаційних груп, однак дозволяє отримати знання лише про ті властивості об’єкта, які відповідають застосовуваному критерію, а відтак розкриває конкретну сторону об’єкта, не створюючи цілісного уявлення про нього. Моделювання є опосередкованим способом дослідження об’єктів, безпосереднє вивчення яких з певних причин неможливе чи ускладнене. Перелічені та інші способи пізнання використано в цьому дослідженні, проте ключовим є типологізація, що уможливила аналіз правової дійсності як цілісного об’єкта та виокремлення основних типів сучасних правових систем із притаманними їм істотними особливостями.

Розділ 2 «Теоретичні засади типологізації сучасних правових систем світу» охоплює п’ять підрозділів, у яких обґрунтовано пізнавальну значущість теорії правової системи; виявлено та схарактеризовано найсуттєвіші ознаки її структурних частин (інституційної, функційної, нормативної), які дають змогу не тільки сформувати основні юридичні критерії типологізації сучасних правових систем, а й провести ідентифікацію та індикацію національних і міждержавних правових систем за допомогою відповідних пізнавальних моделей (юридичних конструкцій).

У підрозділі 2.1 «Пізнавальна модель “правова система” як основа формування юридичних критеріїв типологізації» проаналізовано основні положення сучасної теорії правової системи, наукові позиції щодо розуміння її змісту. З’ясовано, що в українській та зарубіжній юридичній науці формуються різні уявлення про правову систему, її елементи, внутрішню будову; спостерігається підміна її поняттями «правова реальність» чи «правова дійсність», або ж підміна змісту цього поняття його обсягом (часто із включенням у нього елементів, що не мають необхідних властивостей правової системи). Для отримання аргументованих наукових результатів вибрано поняття правової системи як цілісної взаємодії суб’єктів права, що забезпечує досягнення правопорядку як необхідної умови функціонування соціальної системи. Внутрішню організацію правової системи представлено трьома основними частинами: інституційною, функційною і нормативною. Доведено, що найсуттєвіші ознаки саме цих структурних частин забезпечують підґрунтя для формування юридичних критеріїв типологізації і пізнавальних моделей ідентифікації та індикації сучасних правових систем. Уточнено, що інституційна частина — це суб’єкти права з відповідним статусом (повноваженнями); функційна — зв’язки між

цими суб'єктами, забезпечені відповідним видом їхньої юридичної діяльності; нормативна — система правових засобів (зокрема юридичних актів), яка забезпечує стійкість зв'язків між зазначеними суб'єктами. Запропоновано визначення поняття правової системи як стійкої, структурно впорядкованої правовими засобами взаємодії суб'єктів права, що забезпечує цілісність, правопорядок та інші умови функціонування соціальної системи загалом. Ця конструкція є ключовою для типологізації сучасних правових систем пізнавальною моделлю, що становить основу формування юридичних критеріїв.

Підрозділ 2.2 «Інституційна частина правової системи» присвячено характеристиці суб'єктів права як первинних елементів правової системи, що є системоутворювальними в її внутрішній організації. З'ясовано правовий статус цих суб'єктів, повноваження щодо правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності. У процесі дослідження виявлено, що в усіх національних правових системах створено органи законодавчої, виконавчої і судової влади, які різняться на типологічному і національному рівнях обсягом повноважень та іншими ознаками, але незмінно становлять системоутворювальну основу національних і міждержавних правових систем. Загалом найсуттєвіші ознаки інституційної частини правової системи слугують підґрунтям для формування юридичних критеріїв типологізації.

У *підрозділі 2.3 «Функційна частина правової системи»* проаналізовано основні види юридичної діяльності, які забезпечують зв'язки між суб'єктами права (насамперед правотворчими, правозастосовними і правотлумачними органами). Уточнено, що юридична діяльність — це нормативно регламентована діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на досягнення юридично значущих наслідків. За її змістом виокремлено правотворчу, правозастосовну і правотлумачну діяльність. Результатом такої діяльності є створення відповідних юридичних документів — правових засобів, що забезпечують стійкі зв'язки між суб'єктами права, без яких правова система не може належно функціонувати й досягати своєї мети. Уточнено визначення понять правотворчої, правозастосовної і правотлумачної діяльності; встановлено та схарактеризовано їхні ознаки; виокремлено різновиди. Проведений аналіз дав змогу з'ясувати найсуттєвіші ознаки функційної частини правової системи, необхідні для формування юридичних критеріїв типологізації, а також виявити її особливості в процесі дослідження конкретних правових систем або їх типів.

У *підрозділі 2.4 «Нормативна частина правової системи»* досліджено природу правових засобів, насамперед юридичних актів, спрямованих на досягнення юридично значущих наслідків у регулюванні суспільних відносин, забезпеченні взаємодії між суб'єктами права та реалізації мети правової системи. З'ясовано, що їх питома вага серед інших правових регуляторів є значно більшою, що впливає на рівень нормативності правових систем та підтримання їх правової форми. Серед юридичних актів виокремлено правотворчі, правозастосовні та правотлумачні. Наголошено, що в системі правотворчих актів важливу роль відіграють джерела права, які створені у всіх правових

системах, усім мають характерні особливості: для континентального права — це закони та інші нормативно-правові акти, для загального — часто нормативно-правові прецеденти, міждержавні правові системи здебільшого послуговуються міжнародними договорами. Констатовано, що в усіх сучасних правових системах створюється велика кількість правозастосовних актів різних видів, а також правотлумачних актів, зокрема правоінтерпретаційних, однак простежуються їхні особливості і в національних, і в міждержавних правових системах. Ці та інші ознаки нормативної частини правових систем покладено в основу формування юридичних критеріїв їх типологізації.

У підрозділі 2.5 «Пізнавальні моделі ідентифікації та індикації правових систем» створено пізнавальні моделі (юридичні конструкції) «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи». Поняття ідентифікаційного коду правової системи як сукупності найсуттєвіших ознак інституційної, функційної та нормативної частин правової системи сформульовано на підставі таких ознак, як: наявність суб'єктів права, уповноважених на здійснення правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності; забезпечення постійного зв'язку між суб'єктами права завдяки цим видам юридичної діяльності та їхнім результатам — правотворчим, правозастосовним та правотлумачним актам. Такі ознаки є основними юридичними критеріями, що уможливили виокремлення типів сучасних правових систем та ідентифікацію з ними національних і міждержавних правових систем, а також обґрунтування в процесі дослідження природного характеру національних правових систем і штучного характеру міждержавних правових систем.

Пізнавальну модель «індикатор функціонування і розвитку правової системи» пропонувано розуміти як систему показників реального стану функціонування та перспектив розвитку правової системи. Виокремлено індикатори функціонування і розвитку національних та міждержавних правових систем, а також індикатор їх взаємодії. До типових показників віднесено: принципи функціонування правової системи; коло суб'єктів права та їхні повноваження; здійснювану за регламентованою процедурою правотворчу, правозастосовну і правотлумачну діяльність; юридичні акти; мету правової системи — правопорядок. Встановлено показники допустимих відхилень, які визначають межі функціонування правової системи та слугують своєрідним маркером наявності проблеми й потреби пошуку засобів її розв'язання; показники прогресивного й регресивного стану. Визначено типові показники, показники допустимих відхилень, прогресивного й регресивного стану і національних, і міждержавних правових систем, а також показники взаємодії національних і міждержавних правових систем.

Розділ 3 «Ідентифікація та індикація сучасних правових систем континентального типу» містить два підрозділи, у яких охарактеризовано правові системи континентального типу, виявлено їхні особливості, з'ясовано сучасний стан функціонування та визначено перспективи розвитку; проаналізовано

сучасну правову систему України й ідентифіковано її з континентальним типом.

У підрозділі 3.1 «Правові системи континентального типу» виокремлено й досліджено три групи правових систем континентального типу: правові системи, які використовують правову форму для ефективного функціонування та формують підґрунтя для еволюційного переходу до нової форми через показники прогресивного стану (Австрія, Німеччина, Франція тощо); правові системи, які надають правовій формі стабільності у функціонуванні, посилюють типові показники й показники допустимих відхилень (Польща, Угорщина, Чехія тощо); правові системи, які використовують правову форму для досягнення невластивих їй цілей, а їхнє функціонування веде до втрати правової форми (Росія, Білорусь). Усі групи ідентифіковано з континентальним типом, формально типові показники відповідають пізнавальній моделі. Перша група характеризується відповідністю формальних показників реальним, спрямована на досягнення мети правової системи (правопорядку); показники допустимих відхилень збалансовані; показників регресивного стану не зафіксовано, але маркером змін є показники прогресивного стану. У другій групі типові показники відповідають пізнавальній моделі; показники допустимих відхилень спрямовані на посилення типових; показники прогресивного стану фіксуються лише частково, однак простежуються показники регресивного стану: намагання використовувати правову форму в особистісних цілях, політичних інтересах, а не для досягнення мети правової системи; порушення взаємодії між національними і міждержавними правовими системами, порушення принципів міжнародного права. У третій групі деформації властиві вже типовим показникам (відхилення від задекларованих принципів права та моделі сучасної держави, посилення централізації влади, занадто формалізований характер правових засобів, порушення принципів міжнародного права); показники допустимих відхилень використовуються для забезпечення монополізації влади та відхилення від мети правової системи; простежуються тенденції до регресивного стану, втрати системою правової форми.

Підрозділ 3.2 «Ідентифікація сучасної правової системи України з континентальним типом» присвячено характеристиці сучасної правової системи України, її ідентифікації з континентальним типом правових систем, зокрема з другою групою цього типу. Встановлено, що типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі. Порушення спостерігаються в деяких типових показниках внутрішньої організації (значна кількість правотворчих суб'єктів, підміна правових засобів політичними, вихід суб'єктів права за межі повноважень). У межах показників допустимих відхилень спостерігається занадто великий обсяг нормативно-правових актів, відсутність реальної взаємодії правової системи України з деякими міждержавними правовими системами, не завжди ефективне функціонування структурних частин правової системи. Фіксуються й показники регресивного стану, зокрема втрата балансу між структурними частинами правової системи. Запропоновано способи подолання

виявлених деформацій, зокрема розроблення національної концепції правової системи та визначення в її межах стратегічних перспектив формування системи національних правових цінностей (у контексті загальноцивілізаційних) та розвитку правової системи з їх урахуванням.

Розділ 4 «Ідентифікація та індикація сучасних правових систем загального типу» складається з двох підрозділів, у яких охарактеризовано правові системи англійського права та правову систему Сполучених Штатів Америки; виявлено ознаки загального типу, з яким ідентифіковано означені правові системи, та особливості індикації сучасних правових систем англійського й американського права.

У підрозділі 4.1 *«Правові системи англійського права»* проаналізовано низку сучасних правових систем Сполученого Королівства (Англії, Уельсу, Канади, Австралії, Нової Зеландії). Встановлено, що типові показники відповідають пізнавальній моделі; показники допустимих відхилень спрямовані на посилення типових, зокрема простежується застосування правової уніфікації, збалансування взаємодії правових систем у межах англійського права та міждержавних правових систем. Сталих показників прогресивного чи регресивного стану не зафіксовано; спостерігається стабільність та стратегія прогресивного еволюційного переходу правової системи до нової правової форми.

Підрозділ 4.2 *«Правова система Сполучених Штатів Америки»* присвячений характеристиці американського підтипу загального права. Він представлений однією правовою системою, аналіз якої з погляду пізнавальної моделі дав змогу ідентифікувати її із загальним типом правових систем та виявити властиві йому особливості. Встановлено, що на час проведення дослідження типові показники відповідали пізнавальній конструкції, показники допустимих відхилень спрямовані на посилення типових показників та досягнення мети правової системи, сталі показники прогресивного стану відсутні. Водночас під впливом глобалізаційних чинників і в нинішніх геополітичних умовах фіксується чимало показників регресивного стану: правові засоби замінюються іншими соціальними, зокрема засобами примусу; деформується структурна організація правової системи; взаємодія з міждержавними правовими системами є обмеженою або взагалі не простежується; спостерігається відхилення від мети правової системи. Акцентовано, що попри те, що збалансованість правової системи в попередні десятиліття створювала перешкоди для її регресивної спрямованості, за відсутності належних засобів реагування є загроза втрати правовою системою Сполучених Штатів Америки своєї правової форми в короткостроковій перспективі.

Розділ 5 «Ідентифікація та індикація сучасних правових систем змішаного типу» охоплює чотири підрозділи, у яких проаналізовано сучасні правові системи дуалістичного, традиційного, релігійного і звичаєвого підтипів та обґрунтовано, що їхня змішана природа зумовлена відсутністю чіткого набору ідентифікаційних ознак.

У підрозділі 5.1 «Правові системи дуалістичного підтипу» здійснено характеристику правових систем скандинавського й латиноамериканського права, змішаний характер яких визначається наявністю ознак, властивих і загальному, і континентальному типам.

Пункт 5.1.1 «Правові системи скандинавського права» присвячено дослідженню правових систем Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, а також Естонії, Латвії, Литви, які рецептували ознаки цієї групи. Встановлено, що типові показники відповідають пізнавальній моделі, показники допустимих відхилень посилюють типові показники (правова уніфікація, засоби подолання правових деформацій, використання уніфікованих актів для більшості чи всіх правових систем скандинавського права). Ефективними є показники взаємодії національних і міждержавних правових систем. Показники регресивного стану не спостерігаються, натомість зафіксовано значну кількість показників прогресивного стану, як-от: трансформація правових систем скандинавського права під впливом міжнародних правових стандартів, їх ефективна взаємодія в межах Європейського Союзу. Загалом можна констатувати чітку спрямованість правових систем скандинавського права на еволюційний перехід до нової правової форми.

У пункті 5.1.2 «Правові системи латиноамериканського права» схарактеризовано сучасні правові системи Аргентини, Бразилії, Венесуели, Мексики і Панами. Відзначено рецепційовані ознаки англійського права у правових системах, що перебували під впливом Великої Британії, та рецепційовані ознаки континентального права — у правових системах, сформованих у межах цього типу. Типові показники загалом відповідають пізнавальній конструкції; показники допустимих відхилень спрямовані на посилення типових показників (коригувальна законотворча діяльність, правова уніфікація). Спостерігаються деякі показники прогресивного стану (з урахуванням посиленого використання правових засобів в умовах розвитку цього континенту). Водночас розвиток правових систем латиноамериканського права ускладнений значною кількістю показників регресивного стану, серед яких — централізація публічного управління, використання замість правових інших соціальних засобів, зокрема звичаїв. Зафіксовано послідовну інтеграцію національних правових систем цього підтипу в межах регіональних міждержавних правових систем.

У підрозділі 5.2 «Правові системи традиційного підтипу» досліджено сучасні правові системи Японії та Китаю, під впливом яких формувалися правові системи Монголії, Малайзії, М'янми та інші правові системи цього підтипу. Для правової системи Японії, що рецептувала ознаки континентального права, а після Другої світової війни — американського, характерною ознакою є філософсько-світоглядне підґрунтя (ідеї конфуціанства, використання традиційних засобів регулювання суспільних відносин). Ідентифікаційні ознаки вказують на традиційний характер цієї правової системи. Типові показники правової системи Японії відповідають пізнавальній моделі, а показники допустимих відхилень використовуються для забезпечення

типових (коригувальна, примирювальна, посередницька діяльність). Спостерігається взаємодія з універсальною та регіональними міждержавними правовими системами. Показників регресивного стану не зафіксовано, водночас є намагання використовувати низку засобів для досягнення прогресу в розвитку правової системи.

Встановлено, що у правовій системі Китаю рецепційовані ознаки континентального права; функціонують деякі інституції «соціалістичного права» (наприклад, прокурорський нагляд за соціалістичною законністю) паралельно з інститутами ринкової економіки. Типові показники загалом відповідають пізнавальній конструкції, однак простежуються розбіжності між формальними й реальними показниками. Спостерігається імперська система управління, формалізація правових засобів, використання соціальних засобів (партійних, моральних, традиційних), якими підміняють правові. Показники прогресивного стану відсутні, натомість фіксуються показники регресивного стану. Взаємодія національної правової системи Китаю з міждержавними правовими системами відбувається, але не завжди в напрямі забезпечення міжнародного правопорядку. Констатовано тенденції розвитку правової системи Китаю до втрати правової форми в разі відсутності змін у короткостроковій перспективі.

У підрозділі 5.3 «Правові системи релігійного підтипу» схарактеризовано правові системи індуського й мусульманського права, яким притаманні ознаки загального, континентального й релігійного права.

Пункт 5.3.1 «Правові системи індуського права» присвячено дослідженню правових систем Індії та Непалу як взірця правових систем цієї групи, які хоч і рецептували ознаки англійського права, однак досі використовують релігійно-звичаєві засоби регулювання суспільних відносин, зокрема правила індуїзму. Їм притаманні типові показники, що відповідають пізнавальній моделі; засоби в межах показників допустимих відхилень (насамперед правова уніфікація) посилюють типові показники; наявні й показники взаємодії з міждержавними правовими системами, що підтверджує членство в ООН та регіональних міжнародних організаціях. Показники прогресивного стану не простежуються, натомість зафіксовані показники регресивного стану, зокрема використання релігійних і звичаєвих регуляторів замість правових засобів.

У пункті 5.3.2 «Правові системи мусульманського права» схарактеризовано правові системи, що рецептували ознаки континентального та/чи загального права, але використовують для регулювання суспільних відносин релігійні джерела. У цьому підтипі мусульманського права доцільно виокремити: 1) правові системи, у яких принципи ісламу дотримуються населенням, однак мусульманське право не застосовується для регулювання суспільних відносин; 2) правові системи, у яких релігійні норми регулюють питання особистого чи релігійного статусу; 3) правові системи, у яких релігійні норми є джерелом права. До першої групи належать правові системи Албанії, Казахстану, Туркменії, Киргизстану, Таджикистану, до інших двох — правові

системи Північної Африки та Азії (Алжир, Єгипет, Марокко, Афганістан, Ірак, Іран, Об'єднані Арабські Емірати, Туреччина).

Перша група є носієм стійких ознак континентального права, тож у роботі проаналізовано другу і третю групи правових систем мусульманського права. Встановлено, що типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі; показники допустимих відхилень частково використовуються для посилення типових, але не завжди, також не завжди збігаються формальні й реальні показники функціонування і розвитку правових систем. Північноафриканським правовим системам, попри рецепційовані ознаки континентального чи загального права, притаманне використання норм шаріату (у сімейній, спадковій сфері, інколи — у конституційній, адміністративній та кримінальній). У цій групі джерелами права закріплені положення щодо ісламу як державної релігії, простежуються тенденції до регресивного стану.

Поряд із рецепційованими ознаками континентального чи загального права, сучасними джерелами права та іншими правовими засобами, у групі азійських правових систем аналізованого підтипу (Ірак, Ліван, Туреччина) спостерігається використання джерел мусульманського права. І хоча цим правовим системам притаманні типові показники та показники допустимих відхилень, використання замість правових інших соціальних засобів (релігійних, звичаєвих) може засвідчувати тенденції до їх розвитку в регресивному напрямі.

Підрозділ 5.4 «Звичаєві правові системи» присвячено дослідженню двадцяти двох правових систем Південної та Центральної Африки. Зазначено, що вони сформовані за параметрами сучасних правових систем (із системою органів законодавчої, виконавчої, судової влади; рецепційованими ознаками континентального чи загального права, системою джерел права). Встановлено, що типові показники відповідають пізнавальній моделі здебільшого формально; мета правової системи — правопорядок — досягається не завжди; зафіксовано істотні відхилення типових показників інституційної частини. Спостерігаються деякі показники взаємодії з міждержавними, насамперед регіональними, правовими системами. Показників прогресивного стану не зафіксовано, водночас простежується чимало показників регресивного стану, як-от: використання засобів африканського звичаєвого права з урахуванням особливостей національних систем (вирішення місцевими судами спорів на підставі звичаєвого права відповідного племені); підміна правових засобів іншими соціальними засобами, зокрема звичаями й релігійними правилами.

Доводиться констатувати, що багатоманітність форм правового розвитку, попри уподібнення типових показників, показників допустимих відхилень, проявів регресивного стану, тенденцій до прогресивного стану в межах певного рівня розвитку, зумовлює необхідність глибшого аналізу кожної групи правових систем змішаного типу.

Розділ 6 «Ідентифікація та індикація сучасних правових систем міждержавного типу» охоплює два підрозділи, у яких охарактеризовано універсальну та регіональні (європейські, американські, азійські, арабські,

африканські) правові системи; з'ясовано стан їхнього функціонування і розвитку, взаємодії з національними правовими системами; констатовано, що після Другої світової війни виникла потреба у створенні таких правових форм.

У підрозділі 6.1 «Універсальна міждержавна правова система» проаналізовано правову систему ООН, засновану на принципах суверенної рівності, добросовісного виконання зобов'язань, розв'язання міжнародних спорів мирними засобами тощо. У роботі констатовано відповідність типових показників функціонування універсальної міждержавної правової системи пізнавальній моделі. Встановлено, що деякі показники допустимих відхилень, зокрема правова уніфікація, спрямовані на покращення якості типових показників, водночас не застосовуються засоби коригування джерел права відповідно до геополітичних змін, не створюються засоби подолання потенційних деформацій. Показників прогресивного стану не простежується, однак зафіксовані показники регресивного стану, зокрема: невідповідність правових засобів геополітичним реаліям; порушення принципів міжнародного права; значна кількість правових деформацій; заміна правових засобів іншими соціальними засобами (політична воля, колективні домовленості); правові засоби не завжди уможливають досягнення мети цієї правової системи — міжнародного правопорядку. Простежуються істотні деформації у взаємодії універсальної міждержавної правової системи ООН з національними правовими системами. Відтак доводиться констатувати наявність передумов для заміни правової форми іншою соціальною формою або її втрати. Наголошено, що оскільки правова система ООН (як і будь-яка інша міждержавна правова система) є штучною, створеною для забезпечення співробітництва держав-членів та їх взаємодії в межах єдиного правового простору, важливого значення набуває фіксація часових параметрів її функціонування, а також прогнозування потенційних змін та умов трансформації.

Підрозділ 6.2 «Регіональні міждержавні правові системи» охоплює п'ять структурних частин, у яких охарактеризовано особливості європейських, американських, азійських, арабських та африканських міждержавних правових систем; виявлено сучасний стан їхнього функціонування й окреслено перспективи подальшого розвитку.

У пункті 6.2.1 «Європейські міждержавні правові системи» досліджено сучасні європейські правові системи Ради Європи, НАТО, ОБСЄ, Європейського Союзу (далі — ЄС), ГУАМ, Чорноморського економічного співробітництва (далі — ЧЕС). Констатовано, що основні типові показники відповідають пізнавальній моделі, а показники допустимих відхилень часто не застосовуються або застосовуються з порушеннями. Зазначено, що значна частина цих міждержавних правових систем потребує трансформації, оскільки вони були створені після Другої світової війни для виконання завдань того часу, які нині або вже реалізовані, або не можуть бути досягнуті в сучасних реаліях. Встановлено, що найстійкіші параметри має правова система ЄС, оскільки вона створена як інтеграційна форма і здатна трансформуватися

відповідно до геополітичних змін (хоча не всі питання вдалося вирішити в процесі реформування цієї правової системи). З'ясовано, що показники прогресивного стану не завжди відповідають сучасним вимогам або відсутні, натомість показники регресивного стану притаманні нинішньому періоду функціонування європейських міждержавних правових систем. Зокрема констатовано, що ці правові системи доволі часто мають ускладнену інституційну частину; нормативна частина переобтяжена великою кількістю офіційних документів, які не мають обов'язкового характеру; спостерігається використання політичних або інших соціальних засобів замість правових. Наголошено, що вчасне реагування на ці та інші показники регресивного стану уможливить створення умов для досягнення європейського правопорядку й забезпечення належної взаємодії національних правових систем у межах європейських міждержавних правових систем.

У пункті 6.2.2 *«Американські міждержавні правові системи»* наведено характеристику міждержавних правових систем американського континенту (Організація американських держав (далі — ОАД), МЕРКОСУР та ін.). Попри те, що сфери їхньої діяльності є різними, типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі. У межах показників допустимих відхилень застосовується правова уніфікація, однак коригувальна правотворчість досить ускладнена. Показників прогресивного стану не зафіксовано, але спостерігаються показники регресивного стану, зокрема: використання політичних засобів замість правових; рекомендаційний характер переважної більшості офіційних документів; юридична діяльність не завжди сприяє досягненню мети правової системи. Констатовано, що американські міждержавні правові системи потребують істотної трансформації з огляду на геополітичні реалії.

У пункті 6.2.3 *«Азійські міждержавні правові системи»* схарактеризовано азійську групу міждержавних правових систем (ОПЕК, Асоціація держав Південно-Східної Азії (далі — АСЕАН), БРИКС та ін.). Констатовано, що це найслабша група через низку причин: не завжди спостерігається відповідність типових показників пізнавальній моделі; інтеграційні процеси відбуваються повільно; низка питань вирішується не регіональними, а універсальною міждержавною правовою системою. У межах показників допустимих відхилень фіксується лише часткове використання правової уніфікації (зазвичай впровадження стандартів азійських міжнародних організацій). Показників прогресивного стану не встановлено, однак зафіксовано показники регресивного стану, як-от: заміна правових засобів політичними чи іншими соціальними засобами; невідповідність правової форми реальним соціальним умовам; деформація структури правової системи. Простежуються тенденції до втрати правової форми. З'ясовано, що міждержавна правова система БРИКС поєднує різні юридичні моделі, а відтак вона є блоком, що немає цілісності і не відповідає меті правової системи. Наголошено, що в азійських міждержавних правових системах спостерігається активна участь Російської Федерації, яка в такий спосіб зміцнює свій політичний вплив в азійському регіоні.

У пункті 6.2.4 «Арабські міждержавні правові системи» розкрито особливості арабської групи міждержавних правових систем (Ліга арабських держав, Організація ісламського співробітництва та ін.). Встановлено, що типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі, а показники допустимих відхилень інколи проявляються в тенденціях до правової уніфікації, посилення взаємодії держав у межах цих правових систем та впровадження міжнародних стандартів у рамках регіональних міжнародних організацій, що свідчить про певний прогрес у розвитку цих міждержавних правових систем. Простежуються показники регресивного стану, зокрема використання соціальних засобів (насамперед релігійних джерел) для врегулювання суспільних відносин та наявність формальних показників, які не забезпечують досягнення мети — регіонального правопорядку. Констатовано, що арабські міждержавні правові системи потребують трансформацій відповідно до геополітичних викликів, оновлення взаємодії національних і міждержавних правових систем, посилення взаємодії універсальної та регіональних міждержавних правових систем.

Пункт 6.2.5 «Африканські міждержавні правові системи» присвячено дослідженню міждержавних правових систем африканського континенту (Організація африканської єдності (далі — ОАЄ), Африканський Союз та ін.). З'ясовано, що типові показники аналізованих міждержавних правових систем загалом відповідають пізнавальній моделі; у межах показників допустимих відхилень допускається використання коригувальної правотворчої діяльності; показники прогресивного стану не фіксуються; показники взаємодії міждержавних правових систем та національних правових систем простежуються доволі рідко; спостерігаються показники регресивного стану, як-от: розбіжність між формальним і реальним станом; невідповідність геополітичним змінам; заміна правових засобів іншими соціальними (зокрема політичними) засобами; відсутність необхідних правових засобів для забезпечення мети правової системи. Констатовано тенденції до втрати правової форми африканськими міждержавними правовими системами, а можливо, і національними правовими системами в їхніх межах.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливу наукову проблему, що полягає в обґрунтуванні основних концептуальних положень типологізації сучасних національних і міждержавних правових систем, а також їх ідентифікації та індикації функціонування і розвитку в умовах глобалізаційних змін.

Отримані в процесі дослідження результати дали змогу зробити низку висновків.

1. Уточнено пізнавальний потенціал типологізації для виокремлення основних типів сучасних правових систем світу, а також для формування уявлення про єдність суттєвих ознак правових систем як елементів відповід-

ного типу. Виявлено співвідношення поняття типологізації із суміжними поняттями — класифікацією, систематизацією, моделюванням, які є самостійними способами пізнання правової дійсності. Висвітлено переваги типологізації над класифікацією: якщо типологізація дає змогу групувати явища за сукупністю суттєвих ознак, то класифікація, на відміну від неї, передбачає поділ явищ на підставі лише однієї загальної ознаки, що не сприяє формуванню цілісного уявлення про досліджуваний об'єкт.

2. Обґрунтовано пізнавальну значущість теорії правової системи в контексті глобалізаційних змін, що виявляється у дослідженні правової дійсності в її цілісності, яка зазнає деформацій під впливом геополітичних чинників, а також у виявленні проблем глобалізаційного періоду та визначенні реальних засобів їх розв'язання.

3. З'ясовано пізнавальні можливості структурних частин правової системи (інституційної, функційної, нормативної). Їхні найсуттєвіші ознаки дали змогу: сформулювати юридичні критерії типологізації сучасних правових систем світу; створити пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «ідентифікаційний код правової системи»; виокремити основні типи сучасних національних і міждержавних правових систем та виявити їхні типологізаційні ознаки; створити пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «індикатор функціонування і розвитку правової системи», завдяки якій вдалося дослідити реальний стан функціонування сучасних правових систем, рівень їх трансформації, а також окреслити перспективи їхнього розвитку і запропонувати способи й засоби розв'язання проблем глобалізаційного періоду.

4. Створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «ідентифікаційний код правової системи». Виявлено ознаки ідентифікаційного коду правової системи, а саме: наявність суб'єктів права, уповноважених на здійснення правотворчої, правозастосовної, правотлумачної діяльності; забезпечення постійних зв'язків між такими суб'єктами завдяки зазначеним видам юридичної діяльності; їхня структурна відокремленість завдяки спеціальним правовим засобам (зокрема юридичним актам); їхня спрямованість на досягнення мети правової системи — правопорядку. Тож ідентифікаційний код правової системи — це сукупність найсуттєвіших ознак інституційної, функційної та нормативної частин правової системи. Така юридична конструкція дала змогу провести дослідження правової дійсності у визначених межах; виокремити основні типи (підтипи) сучасних національних і міждержавних правових систем; ідентифікувати будь-яку правову систему з відповідним типом на підставі чітких юридичних критеріїв. Підтверджено, що основними типами національних правових систем є: континентальний, загальний, змішаний тип з відповідними підтипами та групами, а також міждержавні правові системи з універсальним і регіональним підтипами.

5. Створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «індикатор функціонування і розвитку правової системи». Сформульовано визначення поняття індикатора функціонування і розвитку правової системи як системи показників реального стану функціонування та перспектив розвитку правової

системи. До типових показників віднесено: принципи функціонування правової системи; коло суб'єктів та їхні повноваження; основні види юридичної діяльності та її результати (юридичні акти); мету правової системи — правопорядок. Виокремлено також показники допустимих відхилень, показники прогресивного і регресивного стану. У межах видової характеристики виділено індикатор функціонування і розвитку національних правових систем, індикатор функціонування і розвитку міждержавних правових систем, а також індикатор взаємодії національних і міждержавних правових систем.

6. Встановлено типові показники індикатора функціонування і розвитку національних правових систем, а саме: принципи функціонування національної правової системи; коло суб'єктів (їхні правотворчі, правозастосовні і правотлумачні повноваження); відповідні види юридичної діяльності, що здійснюються цими суб'єктами за чітко регламентованою процедурою; результати такої діяльності — юридичні акти; мета правової системи — правопорядок. До показників допустимих відхилень належать: коригувальна правотворчість (і відповідні юридичні акти); правова аналогія, правова уніфікація та інші правові засоби подолання правових деформацій. Показники прогресивного стану: зміна наявних і формалізація нових принципів права; створення нових правових засобів; забезпечення стійкої взаємодії суб'єктів права (правотворчих, правозастосовних і правотлумачних), що необхідна для досягнення мети правової системи; тенденції до трансформації чи перспективи появи нової моделі правової системи; зміна й посилення взаємодії національних і міжнародних правових засобів. Регресивний стан характеризується такими показниками, як: невідповідність правової системи реальним соціальним умовам; деформації структури правової системи; неефективність наявних правових засобів у досягненні мети правової системи або ж їх недостатність чи заміна іншими соціальними засобами; відсутність реальної взаємодії суб'єктів для досягнення мети навіть за наявності формальних (типових) показників, що зазвичай свідчить про тенденцію до втрати системою своєї правової форми.

7. Визначено типові показники індикатора функціонування і розвитку міждержавних правових систем, а саме: принципи їхнього функціонування; коло суб'єктів (держав-членів) та їхні повноваження; основні види юридичної діяльності та її результати — відповідні юридичні акти й інші офіційні документи; мета — міжнародний правопорядок. До показників допустимих відхилень належать: потреба в коригувальних юридичних актах відповідно до геополітичних змін; застосування загальних правових засобів замість спеціальних; створення засобів подолання правових деформацій; правова уніфікація. До показників прогресивного стану віднесено: зміну (появу нових) принципів права і правових засобів; зміну правових стандартів для національних правових систем; появу нової моделі міждержавної правової системи. Встановлено, що якщо міждержавна правова система розвивається в напрямі регресу чи вже набула регресивного стану, то про це свідчать такі показники: невідповідність правової системи (чи її окремих складників) геополітичним змінам; деформації

її внутрішньої будови; втрата правової форми або використання її для досягнення іншої мети (а не забезпечення міжнародного правопорядку).

8. Визначено типові показники індикатора взаємодії національних і міждержавних правових систем, а саме: принципи взаємодії та координації діяльності суб'єктів права і правових засобів, їх збалансування у спільному правовому просторі; спрямованість на досягнення мети — міжнародного правопорядку. Допустимі відхилення виявляються у зміні принципів взаємодії й координації діяльності суб'єктів права і правових засобів. До показників прогресивного стану належать: фіксація нових принципів взаємодії, зміна загальних цивілізаційних принципів, тенденції до появи нової правової форми міждержавної правової системи чи національної правової системи. Показники регресивного стану засвідчують відсутність реальної взаємодії за наявності формальних показників, деформацію взаємодії, невідповідність геополітичним змінам, а також розвиток правових систем у напрямі втрати правової форми.

9. Запропоновано методику дослідження сучасних національних і міждержавних правових систем. У процесі дослідження виокремлено прийоми й засоби загальнотеоретичної, соціологічної, порівняльно-правової, системної й діяльнісної, а також техніко-юридичної методології. Об'єкти дослідження (національні і міждержавні правові системи) розглянуто як пізнавальні юридичні конструкції, що відображають об'єктивну правову дійсність у межах моделі правової системи. Прийоми й засоби логіки супроводжували весь процес цього дослідження. У роботі уточнено пізнавальний потенціал теорії типологізації для дослідження сучасних національних і міждержавних правових систем; обґрунтовано пізнавальне значення теорії правової системи; з'ясовано пізнавальні можливості структурних частин правової системи для формування юридичних критеріїв типологізації.

У межах загальнотеоретичної методології та з використанням техніко-юридичного аналізу створено юридичні конструкції «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи» — пізнавальні моделі, на основі яких і досліджено сучасні національні й міждержавні правові системи. Завдяки типовим показникам індикатора функціонування і розвитку правових систем, показникам допустимих відхилень, показникам прогресивного і регресивного стану проаналізовано близько 130 сучасних правових систем світу; схарактеризовано ці показники в національних і міждержавних правових системах, а також показники їхньої взаємодії. Дослідження з позицій таких пізнавальних моделей потребувало опрацювання значної кількості офіційних документів (насамперед юридичних актів), що уможливив прийом соціологічної методології — аналіз документів; завдяки цьому було створено емпіричне підґрунтя для теоретичного рівня дослідження.

У процесі роботи використано прийоми і засоби системного аналізу (поняття системи і структури) та діяльнісного аналізу — діяльність, її елементи (суб'єкт, об'єкт, дія, результат), юридична діяльність. Прийоми і засоби порівняльно-правової методології дали змогу виявити подібні і відмінні ознаки правових систем, а на основі подібних — провести їх ідентифікацію та визна-

чити можливості взаємодії або її відсутність. Під час дослідження конкретних правових систем застосовано також прийоми й понятійний апарат галузевих юридичних наук.

Завдяки запропонованій методиці та методологічній стратегії отримано науковий доробок: визначено показники індикації континентального, загального і змішаного типу національних правових систем, а також універсальної й регіональних міждержавних правових систем; з'ясовано тенденції та перспективи їхнього розвитку (у напрямі прогресу чи регресу); виявлено проблеми у функціонуванні й розвитку сучасних правових систем світу та запропоновано засоби і способи їх розв'язання.

10. У межах континентального типу виокремлено три групи правових систем: перша група — правові системи, які використовують правову форму для ефективного функціонування та формують підґрунтя для можливого еволюційного переходу до нової форми через показники прогресивного стану (Австрія, Німеччина, Франція та ін.); друга група — правові системи, які надають правовій формі стабільності у функціонуванні, посилюють якість типових показників та показників допустимих відхилень (Польща, Угорщина, Чехія та ін.); третя група — правові системи, які використовують правову форму для досягнення інших цілей, а не для забезпечення правопорядку; унаслідок цього їхнє функціонування веде до втрати правової форми та створює загрозу для соціальної системи загалом (Російська Федерація, Республіка Білорусь).

Встановлено, що з формального погляду типові показники закріплені в системі джерел права всіх аналізованих правових систем: фіксація принципів функціонування правової системи (верховенство права; демократична, правова, соціальна держава тощо); сформована інституційна структура з наділенням відповідних органів держави та інших суб'єктів правотворчими, правозастосовними і правотлумачними повноваженнями; законодавче визначення процедури здійснення ними видів юридичної діяльності відповідно до повноважень; створена система юридичних актів, які можуть бути спрямовані на досягнення мети правової системи.

З'ясовано, що для правових систем першої групи характерна відповідність формальних типових показників реальним, а також їхня спрямованість на досягнення мети правової системи. Простежується наявність таких показників допустимих відхилень: використання засобів правової уніфікації для забезпечення взаємодії з міждержавними правовими системами (погодження з міжнародними правовими стандартами); подолання деформацій, зокрема завдяки правовій аналогії, уніфікації судової практики, коригувальній законотворчій діяльності. Це є попередженням регресивного стану, показники якого фактично не фіксуються. Стійке впровадження принципів взаємодії національних і міждержавних правових систем, передання деяких повноважень міжнародним організаціям, зокрема ЄС — це вже стійкі показники прогресивного стану, які можуть бути маркером зміни чи зародження нової форми правової системи.

За результатами характеристики правових систем другої групи можна зробити кілька висновків. Типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції), однак постійно відбувається процес їх удосконалення. Це особливо важливо для цієї групи правових систем, яка удосконалює ідентифікаційні ознаки та стабілізує типові показники з урахуванням міжнародних правових стандартів і сучасних геополітичних змін. Показники допустимих відхилень використовуються для підвищення якості типових показників. Показники прогресивного стану фіксуються лише частково, зокрема у зв'язку з появою нових правових засобів, а також принципів взаємодії національних і міждержавних правових систем. Водночас спостерігаються окремі показники регресивного стану, як-от: розбіжність між формальними й реальними показниками в деяких правових системах цієї групи (зокрема в Угорщині); намагання використати правову форму у власних цілях, а не для досягнення мети правової системи. Крім того, доводиться констатувати порушення взаємодії між окремими національними і міждержавними правовими системами, зокрема щодо дотримання принципів міжнародного права (універсального й регіонального), що створює умови для можливої деформації або втрати правової форми національною правовою системою.

Встановлено, що у правових системах третьої групи деформації проявляються вже в типових показниках, як-от: порушення структурної організації правової системи; відхилення від задекларованої моделі сучасної держави; невідповідність задекларованим принципам права; зростання кількості державних органів; посилення централізації державної влади під жорстким контролем президента; надмірна формалізація системи правових засобів, насамперед нормативно-правових актів, та її виразний публічний характер; звуження меж приватноправового регулювання; обмеження зовнішніх відносин (окрім низки тоталітарних держав та держав-членів Співдружності Незалежних Держав); створення значної кількості юридичних актів, які не забезпечують досягнення мети правової системи; порушення принципів міжнародного права. Водночас спостерігається використання показників допустимих відхилень для посилення монополізації влади й досягнення цілей, які не відповідають меті правової системи; використання правової форми (і національної, і міждержавних правових систем) для реалізації власних інтересів (на сучасному етапі — для легітимації результатів геополітичної агресії). Також простежуються виразні тенденції до регресивного стану, на що вказує суттєве зниження індексу верховенства права в останні роки. Ці тенденції свідчать про втрату правової форми цими правовими системами, а також про загрозу для правового розвитку людства загалом.

11. Сучасну правову систему України ідентифіковано з континентальним типом, зокрема зафіксовано її близькість із другою групою цього типу. Встановлено, що типові показники правової системи України загалом відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції), однак спостерігаються певні деформації її внутрішньої організації: надмірна кількість правотворчих суб'єктів; подекуди — підміна правових засобів політичними (зокрема полі-

тичною волею); вихід за межі повноважень (правотворчих, правозастосовних і правотлумачних) або їх звуження; відсутність регламентарних актів, які чітко визначали б порядок здійснення відповідних видів юридичної діяльності. Водночас виявлено деякі показники прогресивного стану, як-от: посилення нормативно-договірної правотворчості, поява нових правових засобів тощо. Фіксуються й показники регресивного стану, зокрема: зловживання коригувальною законотворчою діяльністю, що може знижувати її авторитетність, а також авторитет законів та призвести до розбалансування інституційної частини правової системи; недостатність правових засобів, які використовуються в межах допустимих відхилень (правова уніфікація, усунення деформацій тощо); переобтяженість нормативної частини значним обсягом нормативно-правових актів; відсутність реальної взаємодії (за наявності формальних показників) із деякими міждержавними правовими системами; не завжди ефективне реформування інституційної, функційної та нормативної частин правової системи.

12. У межах загального типу правових систем виокремлено дві групи: англійського й американського права. Встановлено, що типові показники досліджуваних правових систем цих груп відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції). Показники допустимих відхилень зазвичай спрямовані на посилення типових показників, досягнення мети правової системи: застосовуються засоби подолання деформацій (правова аналогія, уніфікація судової практики, коригувальна діяльність, правотлумачні акти, засоби подолання колізій тощо). Система джерел права формується за принципом збалансованості та взаємодії, а також усунення деформацій (зокрема забезпечення однотипності загального права в межах відповідного правового простору, створення консолідованих актів, типових моделей законів). Забезпечується (в різний спосіб у національних правових системах) взаємодія внутрішньодержавних і міжнародних джерел права. Сталих показників регресивного стану, як і чітко виражених показників прогресивного стану, не зафіксовано. Стабільність і збалансованість правових систем загального типу можуть свідчити про еволюційний перехід правової системи до нової правової форми в майбутньому. Однак потрібно враховувати геополітичні зміни, які вже впливають на правову систему Сполучених Штатів та інші правові системи загального типу. За відсутності належних правових засобів або несвоєчасного їх застосування для запобігання чи подолання деформацій це може призвести до викривлення типових показників і показників допустимих відхилень, що становить загрозу для правової форми цих правових систем.

13. Встановлено, що відповідно до ідентифікаційного коду правові системи змішаного типу мають характерні ознаки загального і континентального права, а деякі з них ще й традиційного, релігійного і звичаєвого права. Обґрунтовано, що відсутність чіткого «набору» ідентифікаційних ознак і визначає їхній змішаний характер. Деякі групи правових систем змішаного типу утворюють підтипи та за низкою ознак відрізняються від інших груп.

У межах дуалістичного підтипу виокремлено дві групи правових систем: скандинавського та латиноамериканського права, яким властиві ідентифікаційні ознаки і континентального, і загального типу. Об'єктом дослідження групи скандинавського права були правові системи Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, а також балтійських держав (Естонії, Латвії, Литви). Встановлено, що типові показники функціонування і розвитку цієї групи правових систем відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції). Показники допустимих відхилень спрямовані на посилення типових показників (коригувальна правотворчість, засоби подолання деформацій, попередній перегляд законів чи міжнародних договорів, аналогія права, правова уніфікація); створення належних правових засобів забезпечує взаємодію з міждержавними (європейськими) правовими системами, взаємодію в межах Ради Європи та ЄС. Обґрунтовано, що правові системи латиноамериканської групи (Аргентина, Бразилія, Венесуела, Мексика, Панама) мають ознаки континентального і загального права, тобто також є дуалістичними. Встановлено, що типові показники цих правових систем відповідають пізнавальній моделі. Показники допустимих відхилень, хоч і спрямовані на посилення типових показників (коригувальна законотворча діяльність, правова уніфікація, послідовна інтеграція в межах міжнародних, зокрема регіональних, організацій), мають вагомі особливості, як-от: заборона делегованого законодавства органів виконавчої влади; встановлення принципу невтручання федерації у справи її суб'єктів; захист конституційних прав; політична, кримінальна, адміністративна й матеріальна відповідальність державних службовців; персональна і колективна відповідальність міністрів за підписані ними акти тощо. Чітких показників прогресивного стану не зафіксовано, але досі простежуються показники регресивного стану, зокрема використання органами виконавчої влади судової системи як засобу політичного контролю. У латиноамериканській групі спостерігається складніша еволюція правових систем, аніж у скандинавській, що зумовлено історичними умовами їх становлення та розвитку.

До традиційного підтипу змішаного права віднесено правові системи Японії і Китаю, а також ті, що формуються під їхнім впливом. Обґрунтовано, що відповідно до ідентифікаційного коду ці правові системи мають ознаки континентального права (Японія ще й ознаки загального права), а також ознаки застосування традиційних засобів для врегулювання суспільних відносин, як-от: мирові угоди, посередництво тощо. Встановлено, що типові показники індикатора функціонування і розвитку цих правових систем відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції). Для правових систем Японії і Китаю характерні різні показники допустимих відхилень та показники регресивного і прогресивного стану. У правовій системі Японії застосовується принцип колективної відповідальності, органи виконавчої влади несуть конституційну відповідальність перед законодавчою владою, широкими повноваженнями наділені органи місцевого самоврядування, передбачено діяльність органів конституційного контролю, а також використання

прецедентної практики і звичаїв тощо. Правова система Китаю є значно формалізованішою зі збереженням низки соціалістичних інститутів (зокрема контрольних повноважень прокуратури, повноважень Всекитайських зборів народних представників вносити зміни до Конституції, приймати закони тощо); судова влада перебуває під контролем виконавчої влади, а партійна номенклатура впливає на призначення посадовців різних рівнів. Показників прогресивного стану в аналізованому підтипі правових систем не зафіксовано, а показники регресивного стану більшою мірою властиві правовій системі Китаю. Взаємодія правових систем Японії і Китаю з міждержавними правовими системами забезпечується через нормативно-договірну правотворчість (укладення міжнародних договорів) та прагнення вдосконалювати національні джерела права з огляду на стандарти міжнародного права.

До змішаного типу правових систем віднесено також релігійний підтип: групи правових систем індуського та мусульманського права. До індуського права належать правові системи Індії, Непалу та інші (найбільш показовою є правова система Індії). Обґрунтовано, що ці правові системи мають ознаки загального, континентального і релігійного права. Індуське право застосовується щодо питань особистого статусу, а також релігійних питань вірян, які сповідують індуїзм. До системи джерел права належать: нормативно-правові акти, судові прецеденти, міжнародні договори, звичаєві й релігійні джерела. Встановлено, що типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі, а показники допустимих відхилень спрямовані на забезпечення типових показників (правова уніфікація, впровадження міжнародно-правових стандартів, забезпечення взаємодії в межах міждержавних правових систем, судова прецедентна практика тощо). Серед мусульманських правових систем виокремлено: правові системи, у яких принципи ісламу дотримуються населенням, але мусульманське право не застосовується; правові системи, у яких норми мусульманського права діють у сфері особистого й релігійного статусу; правові системи, у яких норми мусульманського права застосовуються як джерело права. Обґрунтовано, що перша група правових систем має ознаки континентального права, друга і третя групи — ознаки континентального, інколи загального, а також мусульманського права. Встановлено, що типові показники в аналізованих правових системах другої і третьої груп загалом відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції): закріплено принципи функціонування правової системи; структуровано інституційну частину (органи законодавчої, виконавчої та судової влади); зафіксовано порядок здійснення правотворчої, правозастосовної і правотлумачної діяльності; створено систему юридичних актів, зокрема джерел права, водночас домінуючим у певних сферах суспільних відносин і надалі є використання мусульманського права. Показники допустимих відхилень спрямовані здебільшого на забезпечення типових показників: формальне закріплення повноважень суб'єктів права; використання коригувальної діяльності та засобів правової уніфікації; можливість застосування судових прецедентів і звичаєвого права; взаємодія між національними правовими системами, особливо в межах

міждержавних правових систем. Показники регресивного стану проявляються у застосуванні релігійних норм замість правових засобів (положень шариату в сімейних, спадкових, незначною мірою в конституційних, адміністративних та кримінальних справах); визнання принципів ісламу основою законодавства тощо. Показників прогресивного стану не зафіксовано.

До змішаного типу зараховано і звичаєві правові системи (Центральної та Південної Африки), які мають ознаки континентального чи загального права, а також звичаєвого або релігійного. Аналіз двадцяти двох таких правових систем дав підстави констатувати, що вони організовані за параметрами сучасних правових систем. Встановлено, що типові показники сформовано завдяки рецепційованим ознакам континентального чи загального права: функціонують органи законодавчої, виконавчої і судової влади; зафіксовано їхні повноваження; здійснюється юридична діяльність (правотворча, правозастосовна і правотлумачна) та створюються юридичні акти як результати кожного з видів цієї діяльності. Водночас мета правової системи — правопорядок — досягається не завжди. У межах допустимих відхилень використовуються засоби подолання деформацій (уподібнення судової практики); засоби правової уніфікації, особливо в контексті регіональних африканських міждержавних організацій. Однак простежуються відхилення і в типових показниках, зокрема допускається використання інших (окрім правових) соціальних засобів: утворюються релігійні суди, суди звичаєвого права, а також у сферах, де немає правових засобів, використовуються релігійні джерела і правові звичаї — а це вже показники регресивного стану.

14. Обґрунтовано потребу ідентифікації міждержавних правових систем, оскільки їхня кількість є значною і надалі зростає, а також необхідність виокремлення з-поміж них універсальної (ООН) та регіональних — європейських, американських, азійських, арабських й африканських. Доцільно також встановити сучасний стан їхнього функціонування й окреслити перспективи розвитку за допомогою відповідного індикатора, який дає змогу з'ясувати межі типовості та відхилень, а також тенденції до прогресивного чи регресивного стану. Це має значення не тільки для розвитку самих міждержавних правових систем, а й для національних правових систем, для яких вони формують відповідні правові стандарти.

Встановлено, що типові показники правової системи ООН (універсальної міждержавної правової системи) загалом відповідають юридичній конструкції (пізнавальній моделі), зокрема: вона утворена на підставі установчих договорів; зафіксовано цілі, завдання, принципи міжнародної організації, її органів і спеціальних установ; інституційна частина структурована, органи наділені відповідними повноваженнями щодо здійснення правотворчої, правозастосовної і правотлумачної діяльності; процедуру цих видів юридичної діяльності визначено в офіційних документах, як і вимоги до юридичних актів, що є результатами кожного з видів юридичної діяльності; ООН формує правові стандарти для держав-членів щодо багатьох питань. Серед показників

допустимих відхилень варто відзначити посилення правової уніфікації та застосування правової аналогії як засобу подолання прогалін. Водночас коригувальна діяльність має винятковий характер, а замість спеціальних правових засобів часто застосовують загальні. Показників прогресивного стану не зафіксовано, натомість наявна низка показників регресивного стану, як-от: невідповідність геополітичним змінам; правові деформації (декларативність нормативно-правових приписів; ігнорування чи зловживання нормативно-правовими приписами; порушення принципів міжнародного права); заміна правових засобів іншими соціальними засобами (як-от політична воля, мораль, політичні обов'язки, колективні домовленості); недосконалість механізму реалізації міжнародного права; неспроможність правових засобів забезпечити досягнення мети цієї правової системи — міжнародного правопорядку. Регрес особливо виразно проявляється тоді, коли ці показники формально закріплені, але фактично (реально) не виконуються. Унаслідок цього виникають передумови втрати правової форми та її підміни іншими соціальними формами. Щодо показників взаємодії національних і міждержавних правових систем, то часто вона є деформованою.

15. Під час дослідження європейських міждержавних правових систем (Рада Європи, НАТО, ОБСЄ, ЄС, ГУАМ, ЧЕС) наголошено, що частину з них утворено після Другої світової війни. Це було пов'язано з необхідністю забезпечити економічний розвиток або ж створити безпековий простір. Встановлено, що типові показники аналізованих європейських міждержавних правових систем відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції): вони утворені на підставі установчих договорів; структуровані; їхні суб'єкти наділені відповідними повноваженнями, здійснюють юридичну діяльність згідно з процедурними правилами та створюють юридичні акти; мета, завдання і принципи зафіксовані в основних джерелах права. Щодо показників допустимих відхилень, то в правових системах Ради Європи, НАТО і ЄС наявні певні деформації (частково вже усунуті), зокрема: використання загальних правових засобів та перевантаженість значною їх кількістю; відсутність належного реагування на порушення установчих та інших офіційних документів, а також ефективного механізму забезпечення виконання міжнародних зобов'язань; ускладнена інституційна частина; надмірно загальний характер нормативно-правових приписів; відсутність обов'язкового характеру у значній частині офіційних документів; намагання надати джерельного характеру документам, які за своєю юридичною природою не є джерелами права. Попри наявність формальних показників, не завжди вдається досягти реальної взаємодії з національними правовими системами. Зазначені деформації свідчать про тенденції до зміни правової форми.

Встановлено, що типові показники американських міждержавних правових систем (ОАД, МЕРКОСУР та ін.) загалом відповідають юридичній конструкції (пізнавальній моделі), але сфери їхньої діяльності різні: ОАД — безпекові, економічні, соціальні, культурні питання; МЕРКОСУР — субрегіо-

нальна інтеграційна організація тощо. Проаналізовано систему захисту прав людини, яка охоплює континент загалом і діє на підставі Статуту ОАД та інших юридичних документів. Встановлено, що звернення держав-членів чи комісій з прав людини щодо порушень і сам захист прав фізичних та юридичних осіб не завжди є належними. Виявлено, що значна частина юридичних, зокрема правотворчих, актів має рекомендаційний характер і приймається консенсусом (що може бути підставою для процедурних зловживань, ухвалення небажаних рішень). У межах допустимих відхилень зафіксовано використання правової уніфікації під час підготовки правотворчих актів, а також ускладненість коригувальної діяльності щодо міжнародних договорів, які містять надто загальні положення і потребують конкретизації. Показники прогресивного стану не фіксуються, натомість наявні показники регресивного стану, а саме: використання політичних засобів замість правових; рекомендаційний характер значної частини офіційних документів; юридична діяльність не завжди сприяє досягненню мети міждержавної правової системи; не завжди вживаються заходи щодо попередження чи виправлення деформацій; правові системи потребують трансформації з огляду на геополітичні реалії.

Щодо азійської групи міждержавних правових систем (ОПЕК, АСЕАН, БРІКС та ін.) зазначено, що вона є найслабшою, оскільки не завжди відповідає типовим показникам пізнавальної моделі. Наприклад, у системі захисту прав людини офіційні документи часто мають декларативний характер; інтеграційні процеси відбуваються повільно; перевага у вирішенні низки питань надається універсальній міждержавній правовій системі. Щодо показників допустимих відхилень, то спостерігається часткове використання правової уніфікації (узгодження національних джерел права з вимогами азійських міжнародних організацій). Зафіксовано показники регресивного стану, зокрема такі: заміна правових засобів іншими (зазвичай політичними) соціальними засобами; невідповідність правової форми реальним соціальним умовам; деформації внутрішньої організації. Окрему увагу приділено функціонуванню БРІКС — геополітичного блоку (нині — опонента G7). У межах цієї міждержавної правової системи поєднано різні юридичні моделі, тож вона апріорі не може бути цілісною системою. Крім того, мета її створення не повною мірою відповідає меті правової системи.

Встановлено, що типові формальні показники арабських міждержавних правових систем відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції), але наявне підпорядкування релігійним принципам, зокрема нормам шаріату. Серед показників допустимих відхилень простежується використання правової уніфікації (впровадження у національні правові системи основних вимог арабських міжнародних організацій). До показників прогресивного стану зараховано посилення взаємодії держав-членів у межах міжнародних організацій, а до регресивних — неможливість досягти мети за наявності формальних показників; заміну правових засобів іншими соціальними засобами (зокрема релігійними); використання насамперед договірної правотворчості, результати

якої містять надто загальні нормативно-правові приписи і часто не мають обов'язкового характеру. Відтак наголошено на нагальній потребі переглянути принципи взаємодії національних і міждержавних правових систем.

Встановлено, що в африканській групі міждержавних правових систем (ОАЄ, Африканський Союз) типові показники загалом відповідають пізнавальній моделі (юридичній конструкції); серед показників допустимих відхилень простежується використання коригувальної діяльності. Щодо показників прогресивного стану, то зафіксовано незначні оновлення правових засобів у сфері захисту прав людини, а також деякі успіхи у сфері взаємодії національних правових систем і регіональних міждержавних правових систем (хоча не ратифіковано низку документів у сфері захисту прав людини). 3-поміж регресивних показників простежуються: відсутність реальної взаємодії за наявності формальних показників; використання замість правових інших соціальних засобів (часто політичних); недосконалість внутрішньої організації та відсутність обов'язкового характеру офіційних документів; невідповідність геополітичним змінам; неможливість досягнути мети правової системи. Загалом фіксуються тенденції до втрати правової форми і міждержавними, і національними правовими системами.

16. Зафіксовано істотне зближення національних правових систем у межах відповідних міждержавних правових систем. В інституційній частині формуються органи законодавчої, виконавчої та судової влади, на які покладено повноваження здійснювати правотворчу, правозастосовну і правотлумачну діяльність; результатами цих видів діяльності є система джерел права (насамперед юридичних актів). Загальною тенденцією нормативної частини є створення системи джерел права, а також зростання рівня нормативності правових систем, передусім завдяки нормативно-правовим актам і міжнародним договорам. Попри значну різноманітність правової карти світу, зумовлену національними особливостями, правові системи поступово зближуються, уподібнюються під впливом міжнародно-правових стандартів, які формуються міждержавними правовими системами.

17. Обґрунтовано природний характер національних правових систем та штучний характер міждержавних правових систем, які створені задля структуривання геополітичного простору, забезпечення взаємодії національних правових систем, а також національних і міждержавних правових систем.

18. Доведено, що міждержавні правові системи потребують трансформації з огляду на геополітичні зміни. Відтак важливо з'ясувати необхідність у формуванні нових міжнародно-правових цінностей та створенні нових правових форм. Становлення міждержавних правових систем, як і будь-яких інших, зумовлене історичними чинниками, тому для їх трансформації чи утворення нової правової форми важливим є визначення прогностичних показників і часових параметрів у контексті ймовірних змін. Акцентовано, що будь-яка правова система має часові межі, пов'язані з досягненням мети та виконанням поставлених завдань. І якщо ці завдання виконано, доцільно або трансформувати правову систему, або створити нову правову форму.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Настасяк І. Типологізація сучасних правових систем: теоретико-методологічні та прикладні питання : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 656 с.

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

2. Настасяк І. Ю. Загальна характеристика ефективності правового впливу. *Митна справа*. 2012. № 4 (82), ч. 2, кн. 1. С. 20–25.

3. Настасяк І. Ю. Правова інтеграція та її вплив на сучасні правові системи світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2013. Вип. 22, т. 1, ч. 1. С. 68–71.

4. Настасяк І. Ю. Взаємодія сучасних правових систем світу в умовах глобалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. «Юриспруденція»*. 2014. Вип. 7. С. 34–36.

5. Настасяк І. Ю. Загальнотеоретична характеристика правової системи суспільства. *Університетські наукові записки : Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2014. № 3 (51). С. 15–21.

6. Настасяк І. Ю. Основи типологізації сучасних правових систем світу. *Публічне право*. 2014. № 4 (16). С. 206–212.

7. Настасяк І. Ю. Типологізація чи класифікація сучасних правових систем світу? *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. Вип. 5 (38). С. 41–46.

8. Настасяк І. Ю. Співвідношення поняття «типологізація» із суміжними поняттями. *Вісник Львівського університету. Сер. юридична*. 2015. Вип. 61. С. 37–44.

9. Настасяк І. Ю. Суб'єкти права як елементи правової системи суспільства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 4, т. 1. С. 21–25.

10. Настасяк І. Ю. Особливості інституційної частини правової системи як критерій типологізації сучасних правових систем світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2018. Вип. 52, т. 1. С. 29–34.

11. Настасяк І. Ю. Особливості правотворчої, правозастосовної та правоінтерпретаційної діяльності в сучасних правових системах світу. *Правові системи*. 2018. № 3. С. 29–48.

12. Настасяк І. Ю. Правові засоби як основа нормативної частини правової системи. *Право і суспільство*. 2019. Вип. 1. С. 22–29.

13. Луць Л. А., Настасяк І. Ю. Механізм гарантування принципу підтримання міжнародного миру та безпеки: сучасні реалії. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 113–118. (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: досліджено

дієвість універсальних і регіональних (зокрема європейських) міжнародних організацій щодо розв'язання глобальних проблем на сучасному етапі розвитку світового правопорядку.)

14. Луць Л. А., Настасяк І. Ю. Відповідність сучасних законів України міжнародно-правовим цінностям: гасло чи реальність? *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 145–151. (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: проаналізовано ефективність системи загальноновизнаних цінностей, зафіксованих у міжнародно-правових документах, та з'ясовано стан їх впровадження у законодавство України; обґрунтовано необхідність формування нового концептуального бачення статусу міжнародних організацій (їхньої форми, значущості, структури, ролі і місця в новому світопорядку) з огляду на геополітичні реалії.)

15. Настасяк І. Ю. Пізнавальні конструкції дослідження сучасної правової системи України: фундаментальні та прикладні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2024. № 85 (1). С. 118–133. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.16>.

16. Луць Л. А., Настасяк І. Ю. Правові системи загального типу: оновлений погляд на типологізацію та ідентифікацію. *Правова держава*. 2024. № 56. С. 11–29. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.56.315681>. (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: за допомогою пізнавальних моделей (юридичних конструкцій) «ідентифікаційний код правової системи» та «індикатор функціонування і розвитку правової системи» підтверджено ідентифікацію правових систем, які були об'єктом дослідження, із загальним типом; з'ясовано реальний стан їхнього функціонування і тенденції розвитку.)

17. Настасяк І. Ю., Луць Л. А. Континентальний тип правових систем: наукові інновації дослідження в контексті сучасних реалій. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 82–99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.10>. (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: виділено три групи правових систем континентального типу: правові системи зі сталим ідентифікаційним кодом; правові системи, ідентифікаційний код яких усталений з кінця ХХ століття; правові системи, ідентифікаційний код яких має суттєві деформації. Здійснено ідентифікацію національних правових систем, які були об'єктом дослідження, з континентальним типом, а також їх індикацію з огляду на зміни у світовому правопорядку під впливом глобалізаційних викликів.)

18. Настасяк І. Ю. Дослідження правових систем традиційного підтипу змішаного права (нові пізнавальні конструкції). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2025. № 73. С. 4–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.73.1>.

19. Луць Л. А., Настасяк І. Ю. Правореалізація: теоретичні та практичні питання. *Альманах права*. 2025. Вип. 16. С. 148–154. (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: уточнено природу правозастосування і правореалізації як видів юридичної діяльності; здійснено їх розмежування; окреслено проблеми правореалізації на національному і міжнародному рівнях, з'ясовано їхні причини та запропоновано способи їх розв'язання.)

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовано дисертацію

20. Настасяк І. Ю. Загальнотеоретичний аналіз правової діяльності (в контексті дослідження функційної частини правової системи). *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. Nr. 5 (33). S. 24–28.

21. Настасяк І. Ю. Природа нормативності правової системи (у контексті дослідження типологізації правових систем світу). *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2018. № 4. S. 188–192.

22. Nastasiak I. Peculiarities of the functional part of the legal system as a criterion of typology of modern legal systems of the world. *Legea și Viața / Republica Moldova*. 2019. P. 60–63.

23. Настасяк І. Ю. Деякі особливості нормативної частини сучасних правових систем світу: порівняльний аналіз. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1. P. 91–96.

24. Nastasiak I. Yu. Legal system of the United States of America: law criteria of typologization. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. No. 1. P. 32–39. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-1-4>.

25. Nastasiak I. Features of typologization and identification of asian interstate legal systems. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. № 2. P. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.2.13>.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

26. Luts L., Nastasiak I., Karmazina C., & Kovbasiuk S. Prospects for the development of modern interstate legal systems in the context of globalization challenges. *Amazonia Investiga*. 2021. No. 10 (40). P. 233–243. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04.23>. (Видання індексоване в міжнародній наукометричній базі Web of Science.) (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: досліджено природу, форму, особливості міждержавних правових систем, їхні реальні можливості у структуруванні нового світопорядку, а також здатність міждержавних правових систем адекватно реагувати на глобалізаційні виклики.)

27. Nastasiak I., Baik O., Zaiats O., Mykhalitska N., & Vereskliya M. Financial and legal aspects of economic security of the state. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. No. 4 (39). P. 482–493. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v4i39.241419>. (Видання індексоване в міжнародній наукометричній базі Web of Science.) (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: виявлено особливості правового механізму забезпечення безпеки держави у контексті геополітичних реалій; з'ясовано сучасні загрози фінансово-економічній безпеці держави з урахуванням іманентної сутності Світового банку та Міжнародного валютного фонду як спеціалізованих установ ООН — універсальної міждержавної правової системи.)

28. Tur O., Kravchyk M., Nastasiak I., Sirant M., & Stetsyuk N. Principles and aims of international private law. *Social & Legal Studios*. 2023. No. 6 (4). P. 243–250.

DOI: <https://doi.org/10.32518/sals4.2023.243>. (Видання індексоване в міжнародній наукометричній базі Scopus.) (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: досліджено природу, форму, особливості міждержавних правових систем, їхні реальні можливості у структуруванні нового світопорядку, а також здатність міждержавних правових систем адекватно реагувати на глобалізаційні виклики.)

29. Vandzhurak R., Kushakova-Kostytska N., Balynska O., Pankevych O., & Nastasiak I. Socio-legal phenomenon of judicial reasoning in the context of the implementation of a functional state. *Social and Legal Studios*. 2025. No. 8 (2). P. 108–117. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals2.2025.108>. (Видання індексоване в міжнародній наукометричній базі Scopus.) (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: виявлено загальнотеоретичні особливості суддівського розсуду в процесі реалізації судами правозастосовних повноважень.)

30. Kazymir V., Mazur I., Kravchenko N., Nastasiak I., & Khvist V. Russian-Ukrainian war's geopolitical consequences for Eastern Europe. *Journal of Law and Political Sciences*. 2025. No. 47/2 (Special Issue). P. 146–159. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17239724>. (Видання індексоване в міжнародній наукометричній базі Web of Science.) (Особистий внесок Настасяк І. Ю.: досліджено деякі аспекти правової уніфікації та конвергенції сучасних правових систем; обґрунтовано важливість стратегічної адаптації Європейського Союзу як міждержавної правової системи до нових безпекових викликів глобального масштабу.)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Настасяк І. Ю. Порівняльно-правові аспекти тлумачення правових норм. *Порівняльне правознавство: загальнотеоретичні та галузеві аспекти* : матер. круглого столу (22 травня 2009 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 129–134.

32. Настасяк І. Ю. Соціологічні аспекти проблеми контактів між різними системами права та їх уніфікації. *Порівняльне правознавство: філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти* : матер. круглого столу (28 травня 2010 р.). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. С. 221–226.

33. Настасяк І. Ю. Чинники, що зумовлюють необхідність тлумачення правових норм в сучасній Україні. *Актуальні питання реформування правової системи України* : зб. наук. ст. за матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки (4–5 черв. 2010 р.). Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. С. 87–91.

34. Настасяк І. Ю. Розуміння сутності права у процесі тлумачення правових норм (порівняльно-правовий підхід). *Проблеми теорії та історії держави і права* : зб. ст. / за ред. Ю. С. Шемшученка, О. К. Маріна, І. С. Гриценка ; упор. О. В. Кресіна. Київ ; Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 59–64.

35. Настасяк І. Ю. Види правового впливу: порівняльний аналіз. *Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. наук. праць. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. С. 296–299.

36. Настасяк І. Ю. Критерії та рівні типології праворозуміння. *Теоретичні та практичні проблеми адаптації національного законодавства України до світових стандартів правового регулювання* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Донецьк : Дон. ун-т економіки і права, 2012. С. 225–228.

37. Настасяк І. Ю. Особливості змішаного типу правової системи в контексті правової інтеграції. *Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні* : матер. XX звіт. наук.-практ. конф. (м. Львів, 6–7 лютого 2014 р.). Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 38–40.

38. Настасяк І. Ю. Особливості застосування класифікації і типологізації у правових дослідженнях. *Актуальні питання реформування правової системи України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (5–6 вересня 2014 р.). Дніпропетровськ, 2014. С. 13–15.

39. Настасяк І. Ю. Розмежування типологізації та моделювання як методів пізнання правових явищ. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12–13 вересня 2014 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2014. С. 12–14.

40. Настасяк І. Ю. Вихідні аспекти розуміння поняття «система» (в контексті правових досліджень). *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17–18 жовтня 2014 р.). Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2014. С. 10–13.

41. Настасяк І. Ю. Переваги та недоліки класифікації як методу пізнання правових явищ: аналіз наукових підходів. *Вплив сучасної юридичної науки на політичні й соціально-економічні процеси в Україні* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовтня 2014 р.). Одеса : Міжнар. гуманіт. ун-т, 2014. С. 22–25.

42. Настасяк І. Ю. Роль правової інтеграції у становленні та розвитку правових систем. *Reforme juridice în Moldova, Ucraina și Georgia în contextul proceselor de integrare europeană* : mater. Conf. internaționale științifice și practice (Chișinău, 7–8 noiembrie 2014). Chișinău (Republica Moldova) : Universitatea Slavă, 2014. Pt. 1. P. 44–46.

43. Настасяк І. Ю. Структура правової системи суспільства: загально-теоретична характеристика. *Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні* : матер. XXI звіт. наук.-практ. конф. (12–13 лютого 2015 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Ч. 1. С. 51–53.

44. Настасяк І. Ю. Теоретичні аспекти конвергенції сучасних правових систем світу. *Právna veda a prax v treťom tisícročí* : Medzinárodná vedecká konferencia (Košice, Slovenská Republika, 27–28 február 2015 r.). Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. С. 21–23.

45. Настасяк І. Ю. Критерії класифікації сучасних правових систем світу: аналіз основних наукових підходів. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXII звіт. наук.-практ. конф. (4–5 лютого 2016 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Ч. 1. С. 31–33.

46. Настасяк І. Ю. Загальнотеоретична характеристика кодифікаційної техніки. *Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування* :

тези доп. та повідомл. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–25 листопада 2016 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. Харків : Право, 2016. С. 73–75.

47. Настасяк І. Ю. Теоретичний аналіз гармонізації та уніфікації сучасних правових систем світу (в контексті правової інтеграції). *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXIII звіт. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2017 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Ч. 1. С. 22–24.

48. Настасяк І. Ю. Основні прийоми визначення обсягу правотлумачення. *Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів* : тези доп. та повідомл. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2–3 листопада 2017 р.) / за заг. ред. проф. І. Д. Шутака. Харків : Право, 2017. С. 212–214.

49. Настасяк І. Ю. Проблемні питання розуміння поняття «національна правова система». *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXIV звіт. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2018 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Ч. 1. С. 23–26.

50. Настасяк І. Ю. Правотворча діяльність як складова функційної частини правової системи суспільства. *Верховенство права та правова держава* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 14–15 вересня 2018 р.). Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2018. С. 23–25.

51. Настасяк І. Ю. Повноваження суб'єктів права як системоутворювальних елементів правової системи. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 вересня 2018 р.). Одеса : Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», 2018. С. 14–17.

52. Настасяк І. Ю. Роль типологізації правових систем у формуванні глобального світогляду правника. *Scientific and pedagogic internship «Challenges of modernization of legal education in Ukraine and EU»* : Internship proceedings (December 3–14, 2018). Sandomierz, 2018. P. 85–87.

53. Настасяк І. Ю. Деякі питання теорії правових засобів. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXV звіт. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2019 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Ч. 1. С. 20–23.

54. Настасяк І. Ю. До питання дослідження правової діяльності в сучасних правових системах світу. *Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Арад, Румунія, 26–29 січня 2019 р.). Arad : Facultatea de Științe Juridice, Universitatea de Vest «Vasile Goldiș» din Arad, 2019. С. 53–56.

55. Настасяк І. Ю. Типологізація як метод пізнання правових систем світу. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 січня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 13–16.

56. Настасяк І. Ю. Місце джерел права в нормативній частині міждержавних правових систем. *Актуальні питання реформування правової системи* : матер. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 14–15 червня 2019 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. С. 89–91.

57. Настасяк І. Ю. Джерела права в сучасних правових системах світу. *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження* / за ред. д.ю.н., проф. І. Й. Бойка. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 260–271.

58. Настасяк І. Ю. Дискусійні аспекти ідентифікації сучасної правової системи України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXVI звіт. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2020 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Ч. 1. С. 17–19.

59. Настасяк І. Ю. «Правова діяльність» та «юридична діяльність»: проблемні аспекти співвідношення понять. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXVII звіт. наук.-практ. конф. (5–6 лютого 2021 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2021. Ч. 1. С. 22–25.

60. Настасяк І. Ю. Вихідні засади дослідження континентального типу правових систем. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXVIII звіт. наук.-практ. конф. (3–4 лютого 2022 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2022. Ч. 1. С. 28–30.

61. Настасяк І. Ю. До питання розуміння нормативності правової системи суспільства. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXX звіт. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2024 р.) : у 2 ч. Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2024. Ч. 1. С. 25–27.

62. Настасяк І. Ю. Пізнавальні конструкції дослідження сучасних правових систем світу. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 49–52.

63. Настасяк І. Ю. Міжнародний договір як засіб забезпечення взаємодії правової системи України та міждержавних правових систем. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXXI звіт. наук.-практ. конф. (6–7 лютого 2025 р.). Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2025. С. 21–23.

64. Настасяк І. Ю. Актуальні питання взаємодії правової системи України з міждержавними правовими системами. *Актуальні питання реформування правової системи* : зб. матер. XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 13–15 червня 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 14–16.

65. Настасяк І. Ю. Новелізація наукових підходів до розуміння поняття «правова система». *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матер. XXXII звіт. наук.-практ. конф. (6–7 лютого 2026 р.). Львів : Юрид. ф-т ЛНУ імені Івана Франка, 2026. С. 36–38.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

66. Настасяк І. Ю. Проблема підвищення якості правового регулювання суспільних відносин як гарантії захисту прав та свобод людини. *Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування* : матер. Всеукр. круглого столу (10 грудня 2010 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. С. 44–48.

67. Настасяк І. Ю. Тлумачення як універсальний засіб правового регулювання. *Проблеми державотворення та правотворення в Україні* : матер. II Регіон. круглого столу (18 лютого 2011 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 57–59.

68. Настасяк І. Ю. Наукові підходи щодо розуміння природи актів тлумачення як спеціальних засобів правового впливу. *Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування* : матер. Всеукр. круглого столу (9 грудня 2011 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 174–176.

69. Настасяк І. Ю. Функції права як напрями його впливу на суспільні відносини. *Проблеми державотворення та правотворення в Україні* : тези доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (17 лютого 2012 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. С. 354–357.

70. Настасяк І. Ю. Чинники, що зумовлюють вибір способу правового регулювання. *Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави* : зб. наук. праць II Міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси : Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2012. С. 62–65.

71. Настасяк І. Ю. Проблема залежності змісту правового впливу від типу праворозуміння. *Ерліхівський збірник*. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2012. Вип. 6. С. 50–54.

72. Настасяк І. Ю. Соціальні права людини і громадянина: проблемні аспекти реалізації та захисту. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (25 квітня 2012 р.). Львів : ННІПП Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2012. С. 321–323.

73. Настасяк І. Ю. Проблемні аспекти ефективності правового впливу. *Актуальні питання реформування правової системи України* : зб. наук. ст. за матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки (7–8 червня 2013 р.). Луцьк : Волин. обл. друк., 2013. С. 75–78.

74. Настасяк І. Ю. Питання соціальної зумовленості правового регулювання. *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку* : матер. I Регіон. наук.-практ. конф. (11 квітня 2013 р.). Львів : ННІПП Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2013. С. 74–77.

АНОТАЦІЯ

Настасяк І. Ю. Типологізація сучасних правових систем світу: основні юридичні критерії. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 — теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. — Львівський державний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Львів, 2026.

Дисертацію присвячено типологізації та ідентифікації сучасних національних і міждержавних правових систем завдяки юридичним критеріям,

індикації їхніх основних типів (підтипів і груп) для з'ясування реального стану їх функціонування та перспектив розвитку.

Для цього в роботі уточнено пізнавальні можливості відповідних положень теорії типологізації для виокремлення основних типів сучасних правових систем; виявлено співвідношення поняття типологізації із суміжними поняттями; з'ясовано переваги типологізації над класифікацією в контексті дослідження сучасних правових систем світу. Обґрунтовано пізнавальний потенціал теорії правової системи з огляду на глобалізаційні виклики, а також з'ясовано пізнавальні можливості структурних частин правової системи (інституційної, функційної та нормативної) для формування юридичних критеріїв типологізації сучасних правових систем світу. Створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «ідентифікаційний код правової системи» та на основі виявлених ознак визначено поняття ідентифікаційного коду правової системи як сукупності найсуттєвіших ознак інституційної, функційної та нормативної частин правової системи. Створено пізнавальну модель (юридичну конструкцію) «індикатор функціонування і розвитку правової системи»; сформульовано визначення поняття індикатора функціонування і розвитку правової системи як системи показників реального стану функціонування та перспектив розвитку правової системи. Виокремлено індикатори функціонування і розвитку національних та міждержавних правових систем; індикатор взаємодії національних і міждержавних правових систем, а також встановлено показники (типові, допустимих відхилень, прогресивного і регресивного стану) цих індикаторів.

Запропоновано та застосовано методику дослідження сучасних національних і міждержавних правових систем, їх типологізації, ідентифікації та індикації. У межах континентального типу виокремлено три групи правових систем, здійснено їх ідентифікацію та індикацію, а також виявлено основні проблеми їхнього функціонування і розвитку. Здійснено ідентифікацію правової системи України з континентальним типом, проведено її індикацію та запропоновано способи і засоби розв'язання проблем функціонування та розвитку. Здійснено ідентифікацію правових систем загального типу, проведено їх індикацію та виявлено основні проблеми їхнього функціонування і розвитку. Здійснено ідентифікацію правових систем змішаного типу, проведено їх індикацію та виявлено основні проблеми функціонування і розвитку. Здійснено ідентифікацію міждержавних (універсальної та регіональних) правових систем, проведено їх індикацію; запропоновано способи і засоби розв'язання основних проблем їхнього функціонування та розвитку. Обґрунтовано природний характер національних правових систем та штучний характер міждержавних правових систем, які створені задля структурування геополітичного простору, забезпечення взаємодії національних правових систем, а також національних і міждержавних правових систем.

Ключові слова: типологізація, правова система, тип правової системи, юридичні критерії типологізації, ідентифікаційний код правової системи, індикатор функціонування і розвитку правової системи, сучасні правові

системи світу, континентальний тип правових систем, сучасна правова система України, загальних тип правових систем, змішаний тип правових систем, міждержавний тип правових систем.

SUMMARY

Nastasiak, I. Yu. Typologization of Contemporary Global Legal Systems:

Main Legal Criteria. — Manuscript of a qualifying scientific work.

Dissertation for the degree of Doctor of Legal Sciences in the specialty 12.00.01 — Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Teachings. — Lviv State University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2026.

The dissertation is devoted to the typologization and identification of contemporary national and interstate legal systems based on legal criteria, as well as the indicator-based assessment of their primary types (subtypes and groups) to determine their actual operational state and developmental prospects.

The study clarifies the explanatory power of relevant typologization theory provisions for delineating the main types of contemporary legal systems in the context of geopolitical changes; it establishes the relationship between the concept of typologization and related concepts, and elucidates the advantages of typologization over classification, given the latter's limited explanatory power in studying contemporary global legal systems. The explanatory power of legal system theory is substantiated in light of globalization challenges, and the explanatory power of the structural components of the legal system (institutional, functional, and normative) for formulating legal criteria to typologize contemporary global legal systems are determined.

An explanatory model (legal construct) termed the "identification code of a legal system" is developed, and based on the identified characteristics, this code is defined as the aggregate of the most essential features comprising its institutional, functional, and normative components. The study develops an explanatory model (legal construct) of the "indicator of the functioning and development of a legal system"; and formulates the definition of this indicator as a system of metrics reflecting its actual operational state and developmental prospects. Typical metrics include: principles of the legal system's functioning, the range of subjects and their authorities, main types of legal activities, legal acts as the outcomes of these activities, and the ultimate goal of the legal system—the legal order. Metrics for permissible deviations, as well as progressive and regressive states, are isolated. Within the framework of species characteristics, indicators for the functioning and development of national and interstate legal systems are identified, along with an indicator of their interaction (which allows for ascertaining the operational and developmental state of national and interstate legal systems within a shared legal space).

A methodology for researching, typologizing, identifying, and conducting indicator-based assessment of contemporary national and interstate legal systems is proposed and applied to uncover the fundamental regularities of legal polyvariance

amidst geopolitical changes, to form legal means of interaction, and to devise methods for resolving identified problems. Typical metrics, metrics of permissible deviations, and metrics of progressive and regressive states are established for three groups of legal systems delineated within the continental law type: 1) legal systems with stable metrics and the effective use of legal form; 2) legal systems exhibiting stable metrics since the late 20th century, ensuring functional and developmental stability through legal form, and showing a tendency to converge with the first group; 3) legal systems (identified in the context of recent geopolitical events) with significantly deformed typical metrics; these are characterized by tendencies toward losing their legal form, which may indicate the legal system's degeneration into pseudo-legal form. The legal system of Ukraine is identified as belonging to the continental law type; its proximity to the second group of legal systems within this type is noted. It is established that its typical metrics generally correspond to the explanatory model, while simultaneously identifying problems in the functioning and development of Ukraine's legal system and proposing methods and means for their resolution. Typical metrics, metrics of permissible deviations, and metrics of progressive and regressive states are established for common law legal systems (English and American law). Typical metrics, metrics of permissible deviations, and metrics of progressive and regressive states are determined in the identified subtypes of the mixed type of legal systems (dualistic, religious, traditional, and customary). Two subtypes of interstate legal systems, universal and regional, are distinguished; it is established that the typical metrics of the UN legal system generally align with the explanatory model, metrics of permissible deviations are observed, metrics of a progressive state are practically absent, whereas a number of regressive state metrics are recorded. Within the regional subtype of interstate legal systems, the European, American, Asian, Arab, and African variants are analyzed; in some of these, not even typical metrics are recorded, yet tendencies toward progressive or regressive developmental states are observed. The state of interaction between national and interstate legal systems is determined; a significant convergence of national legal systems within interstate legal systems, the assimilation of their structural organization, as well as tendencies toward legal unification and the implementation of fundamental legal standards of regional interstate legal systems into national legal systems are noted. The natural character of national legal systems is substantiated in contrast to the artificial nature of interstate legal systems, which are established to structure the geopolitical space and facilitate interaction among national legal systems, as well as between national and interstate legal systems.

Keywords: typologization, legal system, type of legal system, legal criteria for typologization, legal system identification code, indicator of legal system functioning and development, contemporary global legal systems, continental law type, contemporary legal system of Ukraine, common law type, mixed legal system type, interstate legal system type.

Підписано до друку 01.06.2026 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 2. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>